RNI NO. MAHMAR/2020/84035

BAHUJAN SAURABHA

बहुजन सौरभ

बुधवार, १८ मार्च २०२६ | वर्ष : ६ | अंक : ७९ | दैनिक | किंमत : ₹५/-

Wednesday, 18 March 2026 | Year : ६ | Issue : 79 | Daily | Rate: Rs. 5/-

कायदेविषयक मार्गदर्शन मोफत

संपर्क अँड. सुशीला मो नं 8766507294

दि. 18 मार्च 2026

1939- समता सैनिक दलाच्या कॅप्टनांची सभा.
1955- आग्रा येथे डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांचे भाषण व चक्की पाट येथे बुद्ध मूर्तीची प्रतिष्ठापना. संकलन प्रा. यशवंत दुपटे

महत्त्वाच्या बातम्या

मी थोडा लोभी आहे, मला फक्त जिंकायचे नाहीये...: सोनम वांगचुक

नवी दिल्ली : लडाखचे पर्यावरणवादी सोनम वांगचुक यांच्या विरोधातील आरोप केंद्र सरकारने मागे घेतले. जोधपूर मध्यवर्ती कारागृहातून त्यांची सुटका झाली. यानंतर आज त्यांनी पहिल्यांदा पत्रकार परिषद घेतली. यावेळी त्यांनी सांगितले की, त्यांच्या वैयक्तिक सुटकेला विजय मानले जाऊ शकत नाही, कारण खरा लढा लडाख आणि हिमालयाच्या प्रश्नांसाठीच आहे. वांगचुक यांनी आपल्या टीमचे आभार मानत म्हटले, 'माझ्या कायदेशीर टीमने प्रत्येक टप्प्यावर मला पाठिंबा दिला आणि मी त्यासाठी त्यांचा आभारी आहे. आम्हाला खात्री आहे की एक दिवस आम्ही जिंकू. पण मी थोडा लोभी आहे. मला फक्त माझा स्वतःचा विजय नको आहे, मला लडाख आणि हिमालयाचा विजय पाहायचा आहे, जो अजून झालेला नाही, असेही वांगचुक म्हणाले.

सर्वोच्च न्यायालयाने केंद्र सरकार आणि आरबीआयला विचारले प्रश्न

नवी दिल्ली : एका महत्त्वाच्या सुनावणीदरम्यान, सर्वोच्च न्यायालयाने मृत व्यक्तींच्या बँक खात्याची माहिती त्यांच्या वारसांना देण्यातील समस्येबद्दल केंद्र सरकार आणि आरबीआयला प्रश्न विचारले. या प्रकरणी सरकारने एक स्पष्ट आणि ठोस धोरण तयार केले पाहिजे, असे न्यायालयाने स्पष्टपणे सांगितले. न्यायमूर्ती विक्रम नाथ आणि न्यायमूर्ती संदीप मेहता यांचे खंडपीठ या प्रकरणाची सुनावणी करत होते. हे प्रकरण पत्रकार सुचेता दलाल यांनी दाखल केलेल्या जनहित याचिकेशी संबंधित आहे. ज्या बँक खात्यांमध्ये पैसे आहेत, परंतु खातेदार हयात नाहीत, अशा खात्यांची माहिती देण्यासाठी एक प्रणाली तयार करावी, अशी मागणी या याचिकेत करण्यात आली होती.

एचपीझेड टोकन ॲप घोटाळ्याप्रकरणी ईडीने 94 बँक खाती केली जप्त

नवी दिल्ली : अंमलबजावणी संचालनालयाच्या (ईडी), दिमापूर उप-प्रादेशिक कार्यालयाने, एचपीझेड टोकन गुंतवणूक घोटाळ्याच्या तपासात एक मोठी कारवाई केली आहे. ईडीने 94 बँक खाती तात्पुरती जप्त केली असून, आतापर्यंत 662 कोटी रुपये जप्त केले आहेत. या प्रकरणातील आरोपींनी गुंतवणूकदारांची फसवणूक करून 2,200 कोटी रुपयांची गुन्हेगारी रक्कम जमा केली आहे. मनी लाँडरिंग प्रतिबंधक कायदा (PMLA), 2002 च्या तरतुदींनुसार ईडीने जप्त केलेल्या बँक खात्यांमध्ये अंदाजे 10.24 कोटी रुपये (गुन्ह्यातून मिळालेली रक्कम) जमा करण्यात आले आहेत. मोठ्या प्रमाणावरील सायबर-आधारित आर्थिक फसवणुकीच्या प्रकरणात ईडीने ही कारवाई केली आहे. हे लक्षात घ्यावे की, ईडीने (ED) एचपीझेड टोकन आणि इतरांविरुद्ध, नागालँडमधील कोहिमा येथील सायबर क्राईम पोलीस स्टेशनने भारतीय दंड संहितेच्या (IPC) विविध कलमांखाली नोंदवलेल्या एफआयआर क्रमांक 03/2021, दिनांक 08.10.2021 च्या आधारावर सदर प्रकरणाचा तपास सुरू केला.

आरटीई विद्यार्थ्यांसोबत केला जातो भेदभाव

खासगी विनाअनुदानित शाळांमध्ये आरटीई अंतर्गत प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना अनेक ठिकाणी समानतेची वागणूक दिली जात नाही. त्यांच्यासोबत भेदभाव केला जातो.

नागपूर : खासगी विनाअनुदानित शाळांमध्ये आरटीई अंतर्गत प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना अनेक ठिकाणी समानतेची वागणूक दिली जात नाही. त्यांच्यासोबत भेदभाव केला जातो. त्यामुळे हे विद्यार्थी शाळेत जाण्यास टाळटाळ करीत असतात. ही परिस्थिती अतिशय खेदजनक आहे. शिक्षण हक्क कायद्याचा उद्देश साध्य होण्यासाठी प्रवेशाच्या निकषासह शाळा व्यवस्थापनाची मानसिकताही बदलण्याची गरज आहे, असे मौखिक निरीक्षण मुंबई उच्च न्यायालयाच्या नागपूर खंडपीठाने सोमवारी संबंधित जनहित याचिकेवरील सुनावणीदरम्यान नोंदवले.

याचिकेवर न्यायमूर्तिद्वय अनिल पानसरे व निवेदिता मेहता यांच्यापुढे सुनावणी झाली. राज्य सरकारने 12 फेब्रुवारी 2026 रोजी वादग्रस्त निर्णय जारी करून आरटीई जागांवर प्रवेश मिळविण्याकरिता विद्यार्थ्यांच्या निवासस्थानापासून केवळ एक किलोमीटर परिसरात असलेली खासगी विनाअनुदानित शाळा निवडणे बंधनकारक केले होते. या निकषाविरोधात सामाजिक कार्यकर्ते

आशिष फुलझेले, अनिकेत कुत्तरमारे व वैभव कांबळे यांनी ही याचिका दाखल केली आहे. गेल्या 12 मार्च रोजी न्यायालयाने अंतराचा निकष रद्द करण्याचा आदेश दिला होता. तसेच, आरटीई प्रवेशाकरिता अंतराचे निकष ठेवण्याची कायद्यात तरतूद नाही. त्यामुळे हा निकष अवैध आहे, असे स्पष्ट करून कायद्याचा उद्देश साध्य करण्यासाठी वंचित घटकातील विद्यार्थ्यांना त्याच्या पसंतीने कोणत्याही शाळेत प्रवेश घेता आला पाहिजे, असे सांगितले होते.

असे असताना प्राथमिक शिक्षण संचालकांनी या आदेशाच्या विसंगत असलेले पत्र जारी केले. परिणामी, न्यायालयाने सरकारच्या बेकायदेशीर भूमिकेवर नाराजी व्यक्त करून आरटीई प्रवेशित विद्यार्थ्यांना दिल्या जाणाऱ्या भेदभावपूर्ण वागणुकीकडेही लक्ष वेधले.

सर्व शाळांचे पर्याय मोकळे पाहिजे

उच्च न्यायालयाने अंतराचा निकष रद्द करण्याचा आदेश दिल्यानंतर प्राथमिक शिक्षण संचालकांनी काढलेल्या विसंगत पत्रामध्ये त्यांनी, तीन किलोमीटर अंतराचा निकष लागू केल्यास 95 ते 97टक्के विद्यार्थ्यांना खासगी विनाअनुदानित शाळांमध्ये प्रवेश मिळतील आणि उर्वरित विद्यार्थ्यांना तीन किलोमीटर परिसराबाहेरच्या शाळेत प्रवेश दिला जाईल, असे सांगितले. न्यायालयाने हे पत्र फेटाळून लावले. शिक्षक हक्क कायद्यानुसार विद्यार्थ्यांना प्रवेशाकरिता सर्व शाळांचे पर्याय मोकळे पाहिजे. त्याला हवा त्या शाळेत प्रवेश घेता आला पाहिजे, असे स्पष्ट करून प्रवेशाचे संकेतस्थळ तातडीने सुरू करण्याचे निर्देश सरकारला दिले.

शिवराय ते भीमराय समता मार्च दशकाकडे वाटचाल

मुंबई : महाड येथील ऐतिहासिक चवदार तळे सत्याग्रहाला यावर्षी 99 वर्षे पूर्ण होत असून आपण 100 व्या वर्षात प्रवेश करत आहोत. हा केवळ सत्याग्रहाचा नव्हे, तर त्या ऐतिहासिक परिषदेलाही 100 वर्षे पूर्ण होण्याचा टप्पा आहे. 19 व 20 मार्च 1927 रोजी गाडीतळ,महाड येथे ही ऐतिहासिक परिषद झाली होती, ज्यातून समतेच्या लढ्याला नवे बळ मिळाले. महामानव डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर स्वतः 19 मार्च हा दिवस अस्पृश्यांचा स्वतंत्र दिन म्हणून साजरा करण्यासाठी महाड येथे येत असत,असे मूकनायक मधील बातम्यांमधून स्पष्ट होते.या ऐतिहासिक स्मृती जिवंत ठेवण्यासाठी गेल्या 8 वर्षांपासून 'शिवराय ते भीमराय समता मार्च' आपण आयोजित करत आहोत. यावर्षी या मार्चचे 9 वे वर्ष असून आता तो दशकाकडे वाटचाल करत आहे. 19 मार्च 2026 दुपारी 3 वाजता समता मार्च छत्रपती शिवाजी महाराज चौक येथून सुरू होऊन क्रांतीस्तंभ-चवदार तळे-बाजारपेठ मार्गे भगवानदास बेकरी मागील गाडीतळ येथे पोहोचेल. याच ऐतिहासिक स्थळी, जिथे 99 वर्षांपूर्वी परिषद झाली होती, तेथे सायंकाळी 5 वाजल्यापासून सभा व चळवळीतील गीतांचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला आहे. या उपक्रमाच्या नियोजनासाठी आणि महाडमधील सर्व आंबेडकरी विचारांच्या संस्था संघटना एकत्र आल्या आहेत. महाडमधील सर्व आंबेडकरी कार्यकर्ते,संघटना आणि समताप्रेमी नागरिक मोठ्या संख्येने उपस्थित राहून या ऐतिहासिक कार्यात सहभागी होत आहेत. चला,इतिहासाच्या या महान भूमीवर पुन्हा एकदा समतेची ज्योत प्रज्वलित करूया! **'शिवराय ते भीमराय समता मार्च'** या कार्यक्रमात सहभागी होण्यासाठी आपला सहकारी नागेश जाधव -7045618961, (संविधान प्रचारक) महाड यांच्याशी संपर्क करावा.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर कन्व्हेंशन सेंटर उभारण्याचे उद्दिष्ट पूर्ण व्हावे.. : आ. राजकुमार बडोले

मुंबई : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचारांना सगळ्यांपर्यंत पोहोचविण्यासाठी नागपूर येथे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर कन्वेंशन सेंटर उभारण्यात आले. सेंटर उभारत असताना विशेष आराखडा बनविण्यात आला. याचा मूळ उद्देश डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, महात्मा जोतिबा फुले आणि इतर महानुभाव यांच्यावर संशोधन करता यावे आणि ते जगासमोर आणावे हा होता. मात्र अद्याप एकही उद्देश सफल झालेला दिसून येत नाही. या कन्वेंशन सेंटरची देखभाल समता प्रतिष्ठानकडे द्यावी आणि त्यासाठी विशेष निधीची तरतूद करावी म्हणजे कन्वेंशन सेंटर मेंटेन करता येईल. सोबतच 40 फुटांचा डॉ. बाबासाहेबांचा पुतळा या कन्वेंशन सेंटरमध्ये प्रस्तावित होता. पण अद्याप तो पूर्ण झालेला नाही. या कन्वेंशन सेंटरच्या माध्यमातून अनुसूचित जाती जमातीच्या लोकांना व्यवसाय करण्यासाठी प्रोत्साहन देण्यात येणार होते, मात्र ते सुद्धा झालेले नाही. त्यामुळे या कन्वेंशन सेंटरचे हेतू साध्य करण्यासाठी राज्यसरकार काय उपाययोजना करणार आहे? असा प्रश्न विधानसभेत उपस्थित केला असता मंत्री संजय शिरसाठ यांनी उत्तर देताना सांगितले की, सरकारचा बिजनेस सेंटर उभे करायचा मानस आहे परंतु त्याला योग्य तो प्रतिसाद मिळालेला नाही. कदाचित त्याचे भाडे हे जास्त असल्याने त्याला उपयोगात आणता आले नाही. परंतु यावर रिव्यु घेऊन परत एकदा निविदा मागवू. कन्वेंशन सेंटर मध्ये संशोधन केंद्र आहे. तेथे येणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी सगळ्या प्रकारची पुस्तके उपलब्ध झाली पाहिजे ही काळजी घेण्यात येत आहे. जगातल्या कोणत्याही विषयावर संशोधन करण्यासाठी आवश्यक पुस्तके तिथे असली पाहिजे अशी शासनाची धारणा आहे. पैशाची कमतरता पडू देणार नाही. मागच्या वर्षी 20 कोटींची तरतूद होती या वर्षी 30 कोटींची तरतूद करण्यात आली आहे. तरीही या सर्व बाबींमध्ये सर्व लोकप्रतिनिधी मिळून एक बैठक घेऊन मार्ग काढू असे आश्वासन दिले.

धम्मदीक्षेच्या ऐतिहासिक वारशाला नख लावण्याचा प्रयत्न : डॉ. नितीन राऊत

'धर्मांतर बंदी विधेयक' लोकशाहीविरोधी; शाहू-फुले-आंबेडकरी विचारांच्या सत्तेचा पराभव करण्याचा अजेंडा असल्याची सभागृहात टीका

> “ महाराष्ट्र शासनाने आणलेले 'धर्मांतर बंदी विधेयक' हे राज्याच्या पुरोगामी परंपरेला काळिमा फासणारे असून, संविधानाने दिलेल्या वैयक्तिक स्वातंत्र्यावर गदा आणणारे आहे. हे विधेयक म्हणजे केवळ कागदावरचा मसुदा नसून धम्मदीक्षेच्या ऐतिहासिक वारशाला नख लावण्याचा आणि शाहू-फुले-आंबेडकरी विचारांच्या सत्तेचा पराभव करण्याचा एक विशिष्ट अजेंडा आहे.
>
> – माजी मंत्री आमदार डॉ. नितीन राऊत

मुंबई/नागपूर : विधानसभेच्या अर्थसंकल्पीय अधिवेशनादरम्यान 'महाराष्ट्र धर्मस्वातंत्र्य संरक्षण विधेयक' (विधेयक क्र. 20) वर आपले परखड मत मांडताना डॉ. राऊत बोलत होते. संविधानाचा अपमान आणि वैयक्तिक स्वातंत्र्यावर गदा डॉ. राऊत यांनी संविधानाच्या कलम 25, 21 आणि 13 चा दाखला देत या विधेयकाची चिरफाड केली. संविधान प्रत्येक नागरिकाला आपल्या पसंतीचा धर्म मानण्याचा आणि पाळण्याचा अधिकार देते. सर्वोच्च न्यायालयाने 'पुट्टास्वामी' आणि 'हदिया' खटल्यात स्पष्ट केले आहे की, एखाद्याने कोणाशी लग्न करावे किंवा कोणता धर्म स्वीकारावा हा पूर्णपणे वैयक्तिक प्रश्न आहे. मात्र, हे सरकार जिल्हाधिकाऱ्यांच्या माध्यमातून लोकांच्या खासगी आयुष्यात डोकावण्याचा प्रयत्न करत आहे, जे गोपनीयतेच्या अधिकाराचे उल्लंघन आहे, असे ते म्हणाले. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या विचारांवर घाला धर्मांतराच्या ऐतिहासिक संदर्भावर बोलताना डॉ. राऊत आक्रमक झाले. ते म्हणाले, 13 ऑक्टोबर 1935 रोजी येवला येथे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी केलेली घोषणा शोषितांच्या गुलामगिरीतून मुक्तीची वाट होती. आज हे विधेयक आणून सरकार उपेक्षितांच्या सन्मानाने जगण्याच्या अधिकारावर गदा आणत आहे. हे विधेयक 'मेड इन महाराष्ट्र' नसून गुजरात आणि उत्तर प्रदेशातून 'इम्पोर्ट' केलेले आहे.

बहुजन सौरभ **संपादकीय**

संघ बंदीची वेळ आली आहे का?

राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघ ही भारतातील एक प्रभावशाली संघटना असून तिचा सामाजिक, सांस्कृतिक आणि राजकीय प्रभाव मोठा आहे. तथापि, गेल्या काही वर्षांत देशात वाढलेली धार्मिक ध्रुवीकरणाची प्रवृत्ती, अल्पसंख्यांकविरोधातील तणाव, तसेच काही घटनांमध्ये संघाच्या विचारसरणीशी संबंधित व्यक्तींचा सहभाग दिसून येतो, यामुळे या संघटनेच्या भूमिकेबाबत प्रश्न उपस्थित होत आहेत. आंतरराष्ट्रीय स्तरावरही भारतातील धार्मिक सहिष्णुतेबाबत चिंता व्यक्त होत आहे. अमेरिकेसारख्या जागतिक महासत्तेकडून एखाद्या भारतीय संघटनेवर बंदीची मागणी होणे, हे भारताच्या अंतर्गत बाबींमध्ये हस्तक्षेप म्हणून पाहिले जाऊ शकते. मात्र, या मागणीचा केवळ राजकीय दृष्टीकोनातून विचार न करता, त्यामागील मुद्दे समजून घेणे गरजेचे आहे. जर एखादी संघटना संविधानिक मूल्यांना बाधा पोहोचवत असेल, समाजात द्वेष पसरवत असेल किंवा कायद्याच्या चौकटीबाहेर कार्य करत असेल, तर तिच्यावर कारवाई करणे हे कोणत्याही लोकशाही सरकारचे कर्तव्य आहे. भारताचे संविधान धर्मनिरपेक्षतेवर आधारित आहे. सर्व नागरिकांना समान अधिकार, अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य आणि धर्मस्वातंत्र्य दिले आहे. अशा परिस्थितीत कोणतीही संघटना जर एका विशिष्ट धर्माला प्राधान्य देत असेल आणि इतर धर्मांबाबत द्वेषाची भावना निर्माण करत असेल, तर ती संविधानाच्या मूलभूत तत्त्वांना आव्हान देणारी ठरते. या पार्श्वभूमीवर आरएसएसवर बंदी घालण्याची मागणी होत असल्याची चर्चा, ही केवळ राजकीय मुद्दा नसून भारताच्या सामाजिक-वैचारिक प्रवाहाशी संबंधित एक गंभीर विषय आहे. या पार्श्वभूमीवर प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी यांनी दिलेला प्रतिसाद केवळ प्रशासनिक न राहता वैचारिकही असणे गरजेचे आहे. भारताची ओळख ही केवळ राजकीय राष्ट्र म्हणून नाही, तर समता, बंधुता आणि मानवतेच्या मूल्यांवर उभी असलेली सभ्यता म्हणून आहे. या मूल्यांची पायाभरणी गौतम बुद्ध, महात्मा ज्योतिबा फुले आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांसारख्या महान विचारवंतांनी केली. त्यामुळे आरएसएस संदर्भातील बंदीचा प्रश्न केवळ कायदेशीर नाही, तर या विचारधारांच्या कसोटीवर तपासला जाणे आवश्यक आहे. गौतम बुद्धांनी अहिंसा, करुणा, प्रज्ञा आणि समता यांचा संदेश दिला. त्यांनी कोणत्याही प्रकारच्या जात, धर्म किंवा वर्णभेदाला नाकारले. त्यांच्या शिकवणुकीनुसार, समाजात द्वेष, हिंसा किंवा वर्चस्वाची भावना वाढवणारी कोणतीही विचारसरणी मानवतेच्या विरोधात आहे. या दृष्टिकोनातून पाहता, जर एखादी संघटना समाजात भेद निर्माण करत असेल, तर ती बुद्धांच्या तत्त्वज्ञानाशी विसंगत ठरते. महात्मा ज्योतिबा फुले यांनी सामाजिक न्यायासाठी आयुष्य झोकून दिले. त्यांनी ब्राह्मणवादी वर्चस्व, जातिव्यवस्था आणि अज्ञानाविरुद्ध लढा दिला. त्यांच्या दृष्टीने खरा धर्म म्हणजे माणसामाणसातील समानता आणि शिक्षणाचा प्रसार. त्यामुळे समाजात विषमता वाढवणाऱ्या किंवा विशिष्ट गटाला श्रेष्ठत्व देणाऱ्या कोणत्याही संघटनेवर त्यांनी कठोर टीका केली असती. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी भारतीय संविधानाची निर्मिती करताना समता, स्वातंत्र्य आणि बंधुता या तत्त्वांना केंद्रस्थानी ठेवले. त्यांनी स्पष्टपणे सांगितले होते की, 'राजकीय लोकशाही टिकवायची असेल, तर सामाजिक लोकशाही आवश्यक आहे.' जर कोणतीही संघटना या तत्त्वांना बाधा आणत असेल, तर तिच्यावर कायदेशीर कारवाई करणे हे राज्याचे कर्तव्य आहे, असे डॉ. आंबेडकरांचे मत होते. त्यांनी जातीय वर्चस्व आणि धार्मिक कट्टरतेविरोधात सातत्याने आवाज उठवला. या तिन्ही महान विचारवंतांच्या दृष्टिकोनातून आरएसएसच्या कार्यपद्धतीचा विचार केला, तर एक गोष्ट स्पष्ट होते, समाजात विभाजन, असमानता किंवा द्वेष निर्माण करणाऱ्या कोणत्याही प्रवृत्तीला विरोध करणे आवश्यक आहे. त्यामुळे आरएसएसवर बंदी घालण्याची मागणी ही केवळ राजकीय नसून, समतावादी विचारसरणीच्या रक्षणासाठीचा एक चळवळ म्हणूनही पाहिली जाऊ शकते. प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी यांच्यासमोर आव्हान असे आहे की, त्यांनी या प्रश्नावर केवळ सत्ताधारी पक्षाच्या भूमिकेतून पाहू नये, तर संविधानाचे रक्षक म्हणून निर्णय घ्यावा. जर आरएसएसच्या कार्यामुळे देशात तणाव वाढत असेल, तर त्यावर कठोर पावले उचलणे आवश्यक आहे. मात्र, हा निर्णय घेताना न्यायालयीन प्रक्रिया, पुरावे आणि पारदर्शकता यांचा आधार घेणे गरजेचे आहे. यासोबतच, समाजात समता आणि बंधुता वाढवण्यासाठी बुद्ध, फुले आणि आंबेडकर यांच्या विचारांचा प्रसार करणे देखील तितकेच महत्त्वाचे आहे. केवळ बंदी घालून समस्या सुटणार नाही; तर लोकांच्या मनात समतेची जाणीव निर्माण करणे आवश्यक आहे. आज भारत एका वळणावर उभा आहे, जिथे त्याला ठरवावे लागेल की तो कोणत्या दिशेने जाणार आहे, विभाजन आणि कट्टरतेच्या मार्गाने की समता आणि मानवतेच्या मार्गाने. या निवडीमध्ये गौतम बुद्ध, महात्मा फुले आणि डॉ. आंबेडकर यांचे विचार मार्गदर्शक ठरू शकतात. शेवटी, आरएसएसवर बंदी घालण्याचा प्रश्न हा केवळ एका संघटनेपुरता मर्यादित नाही. तो भारताच्या स्व:मताशी संबंधित आहे. जर भारताने आपल्या मूलभूत मूल्यांचे रक्षण करायचे असेल, तर त्याला समतावादी विचारसरणीला प्राधान्य द्यावे लागेल आणि त्यासाठी आवश्यक ते कठोर निर्णय घ्यावे लागतील. ■ ■

धर्मांतर विरोधी कायदा आणि न्यायशास्त्राचा दृष्टिकोन

अलीकडे महाराष्ट्र विधानसभेत धर्मांतर विरोधी कायद्याचे प्रारूप मांडण्यात आले असल्याने या विषयावर समाजात मोठी चर्चा सुरू झाली आहे. काही राज्यांमध्ये असे कायदे आधीपासून अस्तित्वात आहेत. त्यामुळे महाराष्ट्रातही असा कायदा करणे आवश्यक आहे का, महाराष्ट्रात गैरप्रकाराने धर्मांतर होतात काय? होत नसताना कायदा करण्याची तयारी करण्यात आली आहे असे का? यावर गंभीर विचार करण्याची गरज आहे. भारत हा विविध धर्म, संस्कृती आणि परंपरांचा देश आहे. भारतीय संविधान प्रत्येक नागरिकाला धर्मस्वातंत्र्याचा मूलभूत अधिकार देते. संविधानाच्या अनुच्छेद 25 नुसार प्रत्येक व्यक्तीला आपला धर्म मानण्याचा, आचरण करण्याचा आणि प्रसार करण्याचा अधिकार आहे. त्यामुळे धर्मांतर हा प्रश्न केवळ कायदेशीर नसून तो वैयक्तिक स्वातंत्र्याशी संबंधित आहे. कायद्याचा अभ्यास करताना न्यायशास्त्र हे महत्त्वाचे शास्त्र मानले जाते. न्यायशास्त्र कायद्यामागील तत्त्वे, उद्देश आणि समाजाशी असलेले नाते स्पष्ट करते. कोणताही नवीन कायदा करताना तो समाजाच्या वास्तविक गरजांवर आधारित असावा, असा न्यायशास्त्राचा मूलभूत सिद्धांत आहे. समाजात एखादी गंभीर समस्या मोठ्या प्रमाणावर अस्तित्वात असेल आणि विद्यमान कायदे त्या समस्येवर प्रभावी उपाय देऊ शकत नसतील, तेव्हाच नवीन कायदा करण्याची आवश्यकता निर्माण होते. धर्मांतर विरोधी कायद्याच्या संदर्भात सर्वोच्च न्यायालयाने रेव्हरँड स्टेनिसलस. Rev. Stainislaus विरुद्ध मध्यप्रदेश राज्य (1977) या प्रकरणात स्पष्ट केले आहे की भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद 25 नुसार प्रत्येक व्यक्तीला धर्म मानण्याचा, आचरण करण्याचा आणि प्रसार करण्याचा अधिकार आहे. मात्र दुसऱ्याला जबरदस्तीने, फसवणूक करून किंवा प्रलोभन देऊन धर्मांतर करण्याचा अधिकार कोणालाही नाही. अशा प्रकारच्या बळजबरीच्या धर्मांतरावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी राज्याला कायदा करण्याचा अधिकार आहे, असे न्यायालयाने नमूद केले आहे. परंतु न्यायशास्त्राच्या समाजशास्त्रीय सिद्धांतानुसार कायदा हा समाजाच्या वास्तव परिस्थितीवर आधारित असावा. महाराष्ट्राची सामाजिक परंपरा पाहिली तर हा प्रदेश महात्मा फुले, छत्रपती शाहू महाराज आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या पुरोगामी विचारांचा वारसा जपणारा आहे. सामाजिक न्याय, समता आणि प्रबोधन ही या भूमीची ओळख आहे. त्यामुळे येथे धर्मांतराच्या जबरदस्तीच्या घटना मोठ्या प्रमाणावर घडत असल्याचे ठोस चित्र दिसत नाही. एखादी अपवादात्मक घटना घडली तरी तिच्यावर विद्यमान फौजदारी कायद्यांद्वारे कारवाई करता येते. न्यायशास्त्राचा एक महत्त्वाचा सिद्धांत असा सांगतो की गरज नसताना कायदा करणे टाळले पाहिजे, कारण अनावश्यक कायदे नागरिकांच्या स्वातंत्र्यावर बंधने आणू शकतात. भारतीय संविधानाने प्रत्येक व्यक्तीला स्वेच्छेने धर्म स्वीकारण्याचा किंवा बदलण्याचा अधिकार दिलेला आहे. त्यामुळे समाजात मोठ्या प्रमाणावर समस्या नसताना धर्मांतर विरोधी कायदा करणे आवश्यक आहे का, हा प्रश्न गंभीरपणे विचारात घेणे गरजेचे आहे. महाराष्ट्राची पुरोगामी परंपरा आणि सामाजिक वास्तव लक्षात घेतले तर येथे धार्मिक सलोखा आणि सहिष्णुतेची परंपरा अधिक मजबूत आहे. त्यामुळे अपवादात्मक घटना लक्षात घेऊन संपूर्ण समाजावर परिणाम करणारा नवीन कायदा करण्यापेक्षा विद्यमान कायद्यांची प्रभावी अंमलबजावणी करणे अधिक योग्य ठरेल. लोकशाही व्यवस्थेत कायदे करताना संविधानातील स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुता या मूल्यांचा आदर राखणे आवश्यक आहे. त्यामुळे महाराष्ट्रासारख्या प्रगत आणि पुरोगामी राज्यात धर्मांतर विरोधी कायद्याची खरोखर गरज आहे का, याचा सखोल आणि व्यापक विचार होणे आवश्यक आहे. धर्मांतराचा इतिहास आणि सामाजिक वास्तव असे आहे की, भारतात धर्मांतराचा प्रश्न नवा नाही. इतिहासात वेगवेगळ्या काळात अनेक लोकांनी स्वेच्छेने धर्मांतर केले आहे. मध्ययुगीन काळात मुस्लिम सत्ता असताना काही लोकांनी इस्लाम धर्माचा स्वीकार केला. त्यामागे सामाजिक, आर्थिक किंवा वैयक्तिक कारणे होती. त्यानंतर ब्रिटिश काळात ख्रिश्चन धर्माचा प्रचार झाला. मिशनऱ्यांनी शिक्षण, रुग्णसेवा आणि समाजसेवेचे विविध उपक्रम राबवून लोकांमध्ये कार्य केले. त्यामुळे काही लोकांनी ख्रिश्चन धर्माचा स्वीकार केला. भारतीय समाजात धर्मांतराची सर्वात मोठी आणि ऐतिहासिक घटना म्हणजे 14 ऑक्टोबर 1956 रोजी नागपूर येथे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी घेतलेली बौद्ध धम्मदीक्षा होय. या दिवशी डॉ. बाबासाहेबांनी स्वतः बौद्ध धम्माचा स्वीकार केला आणि लाखो अनुयायांना धम्मदीक्षा दिली. हे धर्मांतर कोणत्याही प्रलोभनामुळे किंवा दबावामुळे झाले नव्हते, तर ते पूर्णपणे स्वेच्छेने आणि विचारपूर्वक झाले होते. त्या धर्मांतरामागे स्वाभिमान, समानता आणि मानवतेचा विचार होता. भारतीय समाजात बौद्ध, शीख आणि जैन हे धर्मही इतिहासात वेगवेगळ्या काळात उदयास आले. या धर्मांचा उदय हा सामाजिक सुधारणा आणि समानतेच्या विचारातून झाला. अनेकांनी त्या धर्मांचा स्वीकार स्वेच्छेने केला. जातीय पूर्वग्रह, सामाजिक विषमता आणि भेदभावामुळे अनेकांना नवीन मार्ग स्वीकारण्याची प्रेरणा मिळाली. भारताच्या धार्मिक इतिहासात लिंगायत धर्माचाही उदय सामाजिक सुधारणा आणि समानतेच्या विचारातून झाला. 12व्या शतकात कर्नाटकात बसवेश्वर (बसवण्णा) यांनी लिंगायत किंवा वीरशैव चळवळ सुरू केली. त्या काळात समाजात जातिभेद, कर्मकांड आणि सामाजिक विषमता मोठ्या प्रमाणावर होती. या अन्यायकारक प्रथांना विरोध करण्यासाठी बसवेश्वरांनी समानता, श्रमाची प्रतिष्ठा आणि मानवतेचा विचार मांडला. बसवेश्वरांच्या शिकवणीचा प्रभाव अनेक लोकांवर पडला. त्यांच्या विचारांमुळे विविध समाजघटकांतील लोकांनी स्वेच्छेने लिंगायत धर्माचा स्वीकार केला. या धर्मात जातिभेदाला स्थान नव्हते आणि स्त्री-पुरुष समानतेचा विचारही मांडण्यात आला. त्यामुळे अनेकांनी सामाजिक सन्मान आणि समानतेच्या भावनेने लिंगायत पंथ स्वीकारला. धर्मांतराच्या घटनांबाबत अनेकदा असा आरोप केला जातो की ते प्रलोभन देऊन किंवा बलपूर्वक घडते. परंतु वास्तव पाहिले तर अशा घटना अपवादात्मक असतात. बहुतेक वेळा धर्मांतर हे व्यक्तीच्या विचारांवर, अनुभवांवर आणि सामाजिक परिस्थितीवर आधारित असते. अनेकांनी स्वाभिमान, समानता आणि सन्मानाने जगण्यासाठी नवीन धर्म स्वीकारला आहे. ब्रिटिश काळात ख्रिश्चन मिशनऱ्यांनी शिक्षण संस्था, रुग्णालये आणि समाजसेवेचे विविध उपक्रम सुरू केले. त्यामुळे अनेक सामान्य लोकांना शिक्षण आणि आरोग्यसेवेची संधी मिळाली. या कार्यामुळे काही लोक त्या धर्माकडे आकर्षित झाले आणि त्यांनी स्वेच्छेने धर्म स्वीकारला. म्हणून धर्मांतराचा प्रश्न केवळ धार्मिक नसून तो सामाजिक वास्तवाशी संबंधित आहे. समाजात समानता, न्याय आणि मानवी सन्मान मिळाला तर धर्मांतराची गरज कमी होते. परंतु जेव्हा जातीय भेदभाव, विषमता आणि अन्याय अनुभवाला येतो, तेव्हा काही लोक नवीन मार्ग स्वीकारण्याचा निर्णय घेतात. त्यामुळे धर्मांतराचा इतिहास समजून घेताना सामाजिक परिस्थिती आणि मानवी स्वाभिमानाचा विचार करणे आवश्यक आहे. न्यायशास्त्र (Jurisprudence) हे कायद्याचे तत्त्वज्ञान आहे. कायदा कधी करावा, का करावा आणि कधी करू नये याबाबत न्यायशास्त्र काही मूलभूत तत्त्वे सांगते. त्या तत्त्वांच्या आधारे धर्मांतर विरोधी कायद्याबाबत विचार केला तर काही महत्त्वाचे मुद्दे पुढे येतात.

1. समाजशास्त्रीय सिद्धांत (Sociological Theory) रोस्को पाउंड यांच्या समाजशास्त्रीय न्यायशास्त्रानुसार कायदा हा समाजातील वास्तविक समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी केला जातो. समाजात मोठ्या प्रमाणावर समस्या अस्तित्वात असेल तरच नवीन कायदा करण्याची आवश्यकता असते. जर एखादी समस्या अपवादात्मक स्वरूपाची असेल आणि विद्यमान कायद्यांद्वारे तिचे निराकरण शक्य असेल, तर नवीन कायदा करण्याची गरज नसते. धर्मांतराच्या बाबतीतही जबरदस्ती किंवा फसवणुकीच्या घटना मोठ्या प्रमाणावर दिसत नसतील, तर स्वतंत्र धर्मांतर विरोधी कायद्याची आवश्यकता न्यायशास्त्रीय दृष्टिकोनातून प्रश्नांकित ठरते.

2. नैसर्गिक कायद्याचा सिद्धांत (Natural Law Theory) - नैसर्गिक कायद्याच्या सिद्धांतानुसार प्रत्येक व्यक्तीला विवेक आणि स्वातंत्र्याचा अधिकार असतो. धर्म हा माणसाच्या अंतःकरणाशी संबंधित विषय आहे. त्यामुळे एखाद्या व्यक्तीने स्वेच्छेने धर्म स्वीकारणे किंवा बदलणे हा त्याचा नैसर्गिक आणि मूलभूत अधिकार मानला जातो. अशा स्वेच्छेच्या निर्णयावर अनावश्यक कायदेशीर बंधने घालणे नैसर्गिक न्यायाच्या तत्त्वांशी विसंगत ठरू शकते. धर्मांतर किंवा धर्म पालन करण्याबाबत संयुक्त राष्ट्रसंघने मानवी हक्कांच्या संदर्भात स्पष्ट तत्त्वे मांडली आहेत. ही तत्त्वे मुख्यतः मानवी हक्कांच्या सार्वत्रिक जाहीरनाम्यात (1948) मध्ये नमूद केली आहेत. संयुक्त राष्ट्र संघाच्या कलम 18 मध्ये स्पष्टपणे नमूद केले आहे की प्रत्येक व्यक्तीला विचार, अंतःकरण आणि धर्मस्वातंत्र्याचा अधिकार आहे. धर्मातील समानता आणि मानवता टिकली तर धर्मांतराची गरज उरत नाही. मानवाच्या आयुष्यात धर्माला महत्त्वाचे स्थान आहे. धर्म माणसाला नैतिकता, मानवता आणि जीवनाचा मार्ग दाखवतो. परंतु एखाद्या धर्मात जर समानता, बंधुता, प्रेम आणि सन्मान मिळत असेल, तर कोणीही सहजपणे स्वतःचा धर्म सोडून दुसऱ्या धर्मात जात नाही. इतिहासातही अशा अनेक घटना दिसतात. इराणमध्ये मुस्लिम आक्रमणाच्या काळात पारशी समाजावर धर्म बदलण्याचा दबाव आला. त्या परिस्थितीत पारशी लोकांनी आपला धर्म सोडण्याऐवजी इराण सोडून भारतात येणे पसंत केले. त्यांनी भारतात आश्रय घेतला, पण आपला पारशी धर्म कायम ठेवला. यावरून स्पष्ट होते की लोक आपल्या धर्मातील मूल्यांवर श्रद्धा ठेवतात आणि ती मूल्ये जपण्यासाठी कितीही कठीण परिस्थितीला सामोरे जातात. तसेच चीनमध्ये साम्यवादी सत्तेने तिबेटमध्ये बौद्ध धर्माच्या परंपरेवर मोठे निर्बंध आणले. त्या काळात दलाई लामा आणि अनेक बौद्ध भिक्षू तिबेटमधून भारतात आले, पण त्यांनी बौद्ध धर्म सोडला नाही. त्यांनी आपली श्रद्धा आणि धार्मिक परंपरा जपली.या उदाहरणांवरून एक गोष्ट स्पष्ट होते की जेव्हा धर्मात चांगली तत्त्वे, नैतिक मूल्ये आणि मानवतेचा विचार असतो, तेव्हा लोक आपला धर्म सहजपणे सोडत नाहीत. परंतु जेव्हा समाजात विषमता, अन्याय, अपमान किंवा भेदभाव अनुभवाला येतो, तेव्हा काही लोक नवीन मार्ग शोधण्याचा निर्णय घेतात. प्रत्येक धर्मात समानता, मानवता, प्रेम आणि परस्पर आदराची भावना मजबूत करणे. जर धर्मामध्ये प्रत्येक माणसाला सन्मान आणि समानतेची वागणूक मिळाली, तर कोणालाही धर्म बदलण्याची गरज वाटणार नाही. त्यामुळे समाजात बंधुता, न्याय आणि मानवतेचे मूल्य जपण्याचा प्रयत्न केला तर धर्मांतराची समस्या आपोआप कमी होईल आणि अशा विषयांवर धर्मांतर विरोधी कायदे करण्याचीही आवश्यकता उरणार नाही. म्हणून सर्व धर्मियांनी आपापसात प्रेम, आदर आणि सन्मान निर्माण करणे गरजेचे आहे. ■ ■

अनिल वैद्य
माजी न्यायाधिश
मो. 9657758555

खरा धम्मधर कोण?

जंगलात एक अर्हत भिक्षू एकटेच राहत होते. त्यांना कोणीही सोबती नव्हता. त्यांना भगवंताचा फक्त एकच उपदेश माहीत होता, आणि तोच उपदेश ते रोज नित्यनियमाने सांगत असत. त्या एकाच उपदेशाशिवाय त्यांना दुसरे काहीही माहीत नव्हते. यामुळेच त्यांचा एकही शिष्य नव्हता. कारण रोज तोच तोच उपदेश ऐकायला कोण तयार होईल? तरीही जंगलातील देवता त्यांचा उपदेश आवर्जून ऐकत असत. उपदेश संपल्यावर त्या 'साधू! साधू! साधू!' असा हर्षध्वनी करत. संपूर्ण जंगल त्या निनादाने गुंजून जात असे. एके दिवशी त्या जंगलातून दोन विद्वान भिक्षू गेले. ते त्रिपिटकधारी आणि अत्यंत पंडित होते. त्यांच्या सोबत पाचशे शिष्यही होते. त्या अर्हत भिक्षूंनी त्यांचे स्वागत करून विनंती केली, 'भन्ते, आपण उपदेश करा. मी फक्त एकच उपदेश जाणतो. तोच रोज सांगतो. देवताही तोच ऐकून कंटाळल्या असतील. आज आपल्या ज्ञानपूर्ण उपदेशाने त्या आनंदित होतील.' त्या विद्वान भिक्षूंनी आळीपाळीने उपदेश केला. शास्त्र, तर्क आणि पांडित्याने भरलेला त्यांचा उपदेश ऐकून त्यांच्या शिष्यांनी 'साधू! साधू!' असा हर्षध्वनी केला.

परंतु एक गोष्ट विशेष घडली, जंगलातील देवता पूर्ण शांत राहिल्या. कुठलाही निनाद झाला नाही. जंगल जणू निःशब्द झाले. हे पाहून अर्हत भिक्षूंना आश्चर्य वाटले. त्यांनी विद्वान भिक्षूंना विचारले, 'आज देवता शांत का आहेत?' पण पंडित भिक्षूंनी ते हसण्यावारी नेले. नंतर त्यांनी त्या वृद्ध भिक्षूंनाच उपदेश करण्यास सांगितले. वृद्ध भिक्षू संकोचाने धम्मासनावर बसले आणि त्यांनी तोच नेहमीचा साधा उपदेश दिला. उपदेश संपताच संपूर्ण जंगल 'साधू! साधू! साधू!' या निनादाने दुमदुमून गेले. जणू वृक्ष-वृक्षातून, पानापानातून आवाज उमटत होता. देवतांनी आनंदाने त्या उपदेशाचे स्वागत केले.हे पाहून पंडित भिक्षू आश्चर्यचकित झाले. त्यांना कळेना की त्यांच्या विद्वत्तापूर्ण उपदेशाला प्रतिसाद नाही, पण या साध्या उपदेशाला इतका प्रतिसाद का? तेव्हा त्यांनी हा प्रश्न गौतम बुद्ध यांना विचारला. भगवंत म्हणाले, 'सत्य शास्त्रात नसते, शब्दात नसते, केवळ बौद्धिक ज्ञानातही नसते. सत्य अनुभवात असते. जो शास्त्रापासून रिकामा होऊन अनुभवात उतरतो, तोच खरा पंडित. खूप बोलल्याने मनुष्य पंडित होत नाही. जो क्षेमवान, अवैरी आणि निर्भय आहे, तोच खरा विद्वान. तसेच, खूप उपदेश केल्याने कोणी धम्मधर होत नाही. जो थोडा धम्म ऐकून त्यानुसार आचरण करतो आणि धम्मात स्थिर राहतो, तोच खरा धम्मधर आहे.'

तथागताची सत्यगाथा

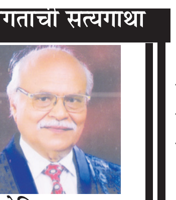

देविदास राऊत
(बौद्धाचार्य)
मो. 8668238330

आश्रव आणि त्यांचे स्वरूप

या कथेत 'क्षीणाश्रव' हा महत्त्वाचा शब्द आहे. ज्याचे सर्व आश्रव (अंतर्गत दोष) नष्ट झाले आहेत, तो क्षीणाश्रव.

आश्रव चार प्रकारचे आहेत :-

कामाश्रव : सतत काहीतरी मिळवण्याची, करण्याची, महत्त्वाकांक्षा ठेवण्याची वृत्ती.

भवाश्रव : काहीतरी 'होण्याची' इच्छा - स्वर्ग, मोक्ष, उच्च जन्म इत्यादी.

दृष्टाश्रव : मत, पंथ, धर्म, विचार यांच्याशी अति आसक्ती.

अविद्याश्रव : 'मी आहे', 'मीच कर्ता' ही अहंकारयुक्त अज्ञानाची भावना.

ज्याचे हे चारही आश्रव नष्ट झाले आहेत, तोच क्षीणाश्रव आणि तोच अर्हत.

अर्हताचे जीवन :- अर्हत म्हणजे ज्याचे अंतर्गत शत्रू नष्ट झाले आहेत. त्याला कोणतीही आकांक्षा उरलेली नसते. कोणी आले तरी ठीक, न आले तरी ठीक. कोणी ऐकले तरी ठीक, न ऐकले तरी ठीक.

तो केवळ सहजतेने जगतो आणि उपदेशही सहजपणे करतो, जसा फुलांचा सुगंध पसरतो, जसा दिवा प्रकाश देतो, जसे झरे वाहतात.

मुख्य संदेश :- एकांतात उमललेल्या फुलाचा सुगंध थांबत नाही. अंधारात पेटलेला दिवा प्रकाश देतच राहतो. तसाच खरा धम्म, तो कोणासाठी नसतो, तो सहज प्रकट होतो. जो धम्म जगतो, तोच खरा धम्मधर. ■ ■

डोनाल्ड ट्रम्पला मित्र देश व नाटोचा, इराण युद्धात मदत करण्यास नकार; यामुळे ट्रम्पची गोची

दि. 28 फेब्रुवारीला सुरू झालेले युद्ध आज आगीचा गोळा बनला आहे आणि पश्चिम आशिया-आखातामधील संघर्षाची स्थिती दिवसेंदिवस चिघळत आहे. अमेरिकेने आपल्या ताकतीच्या बळावर व सुपर पॉवरच्या नावावर इराणला नमविण्याचा प्रयत्न केला. परंतु अमेरिकेचा डाव फसला. या युद्धात इराणचे सुप्रिमो अयातुल्ला खामेनेई व बलाढ्य टॉप कमांडर सुद्धा मोठ्या प्रमाणात मारल्या गेले. परंतु इराण थोडासाही डगमगला नाही व अमेरिका-इस्त्रायलला जशास तसे उत्तर देऊन आपली रक्षा करण्यास आम्ही सक्षम आहोत ही बाब जगाला दाखवून दिली. आज जगाला अडचणीत आणण्याचे काम डोनाल्ड ट्रम यांनी केले असून जागतिक संपूर्ण अर्थव्यवस्था धोक्यात आणली आहे. डोनाल्ड ट्रम्प आपल्या वर्चस्वासाठी मित्र देश व नाटो देशांना मदत मागत आहे. या व्यतीरिक्त अमेरिकेचे कट्टर दुश्मन देश रशिया व चीन यांना सुध्दा मदत मागण्याची गरज डोनाल्ड ट्रम्पला पडली आहे. यावरून स्पष्ट होते की, डोनाल्ड ट्रम्प यांची पीछेहाट होत असुन ती लपविण्याचा प्रयत्न करीत आहे. जी संघटना अमेरिकेच्या इशाऱ्यावर चालायची त्या 'नाटो' देशांनी या युद्धापासुन दुर रहाण्याचे ठरविले आहे. यावरून स्पष्ट होते की डोनाल्ड ट्रम्प कोणाचाच सहयोगी बनु शकत नाही. कारण तो जगाचा मानवी व आर्थिक हत्यारा आहे ही बाब सुरू असलेल्या युद्धावरून सिद्ध होते. डोनाल्ड ट्रम्पने आपल्या बळाचा वापर करून इराणमधील लाखों आबालवृद्ध, मुले अशा अनेक निरपराध्यांचा बळी घेतला. यामुळे इराण तिलमिला होणे सहाजिकच आहे. त्यामुळे मिडलिस्ट मधील अमेरिकेच्या संपूर्ण सैन्य तळावर हल्ले करून नेस्तनाबूत करण्याचे ठाणले आहे. यात अमेरिकेचे सैन्य मोठ्या प्रमाणात मारल्या जात आहे. परंतु या युद्धाची झळ मध्य पुर्व आशियाई देशांना भोगावी लागत आहे. कारण यात मानवीय व वित्तीय हानी मोठ्या प्रमाणात झाली आहे आणि होत आहे. त्यामुळे इराणला नमवणे तितकेसे सोपे दिसत नाही. आज या महाभयानक युद्धाचा परिणाम जगातील अनेक देशांना भोगावा लागत आहे. कारण ज्या-ज्या ठिकाणी अमेरिकन लष्करी तळ आहे अशा पश्चिम आशियात (मध्य पूर्व) अमेरिकेचे अनेक लष्करी तळ आहेत, ज्यात कतार, बहरीन, कुवेत, सौदी अरेबिया, संयुक्त अरब अमिराती(युएई), जॉर्डन, ओमान, इराक, दुबई आणि सीरिया या देशांचा समावेश होतो. या देशातील नागरिक भयभीत असुन मोठ्या प्रमाणात मानवी व वित्तीय हानी झाल्याचे दिसून येते. इराणने अमेरिकेची अनेक क्षेत्रांत नाकाबंदी करणे सुरू केले आहे व अमेरिकेला युद्ध थांबविण्यासाठी अटी ठेवल्या आहेत. यामुळे इराण अमेरिकेवर हावी होतांना दिसत आहे. आता इराण-अमेरिका-इजरायल युद्ध होर्मुझवर येवून ठेपले आहे. याकरीता इराणची नाकाबंदी करण्यासाठी आणि तेलकोंडी फोडण्यासाठी होर्मुझच्या जलमार्गाच्या आसपास मित्र देश, नाटो, फ्रान्स, जपान, दक्षिण कोरिया, ब्रिटन, रशिया, चीन यांना इराणवर दबाव टाकण्यासाठी युद्धनौका पाठविण्याची घुटने टेकवुन विनंती डोनाल्ड ट्रम्प यांनी केली आहे. परंतु सर्वांनीच डोनाल्ड ट्रम्प यांची विनंती धुडकावून लावली. त्यामुळे या युद्धात डोनाल्ड ट्रम्प एकटे पडल्याचे दिसून येते. जगातील 22 ते 25 टक्के तेलवाहू जहाज होर्मुझच्या जलमार्गाने जातात आणि दररोज 20 ते 21 दशलक्ष बॅरल तेल वाहतूक येथून होत असते. होर्मुझ हे जगातील तेलाच्या वाहतुकीचे सर्वात महत्त्वाचे 'चोकपॉईंट' आहे, कारण या मार्गावर जगभरातील, विशेषतः आशियाई देशांची (भारत, चीन, जपान) ऊर्जा आयात मोठ्या प्रमाणावर अवलंबून आहे. त्याचप्रमाणे तेलाव्यतिरिक्त, जागतिक स्तरावरील द्रवीकृत नैसर्गिक वायूची (एलएनजी) मोठी वाहतूक देखील या मार्गाने होते. या मार्गावरील तणावाचा थेट परिणाम जागतिक तेलाच्या किंमतींवर होतो. होर्मुझवर नियंत्रण इराणचे असल्याने कोणीही इराणशी वैरत्व स्वीकारण्यास तयार नाही. इराणने तर अमेरिकेला सरळ धमकी दिली आहे की, होर्मुझच्या जलमार्गावर शत्रूची युद्धनौका दिसली तर तिला उद्धवस्त केली जाईल आणि हिंमत असेल तर युद्धनौका पाठवावी. त्यामुळे इराणचे कितीही जीवित हानी व वित्तीय हानी झाली असली तरी आपल्या स्वाभिमानाची लढाई लढण्यास आम्ही सक्षम आहोत ही बाब इराणने अमेरिकेला दाखवून दिली आहे. आज युद्ध सुरू होऊन 16 दिवस झाले असले तरी अमेरिका-इस्त्रायलला जशास तसे उत्तर देवून इराणने आघाडी घेतली आहे. डोनाल्ड ट्रम्पच्या चुकीच्या निर्णयामुळे जगाची दैन्यावस्था झाली असून सर्वांवर तेल व आर्थिक संकट ओढावले असून पश्चिम आशियातील परिस्थिती अत्यंत चिंताजनक स्थितीत येवून पोहोचली आहे. अमेरिकेला 16 दिवसांच्या काळात हजारो बिलियन डॉलरचे नुकसान झाले आहे. परंतु झालेले नुकसान लपवित आहे. रशियन तेलाची आयात भारताने थांबवावी यासाठी भारतावर दडपण आणणारा डोनाल्ड ट्रम्प आता युद्धजन्य परिस्थिती रशियापुढे घुटने टेकले आहेत आणि डोनाल्ड ट्रम्प भारतासह जगाला सांगतो की, रशियाकडून तेल आयात करा, अशा पद्धतीची विनवणी व भिक ट्रम्प मागत आहे. इराणची सुरक्षा यंत्रणा आयारजीसीने संपूर्ण कमांड आपल्या हातात घेतल्याने अमेरिका घायाळ होत असल्याचे दिसून येते. कारण युद्धाची सुरूवात अमेरिकेने आणि युद्ध त्यालाच थांबवावे लागेल. डोनाल्ड ट्रम्प हा सध्याच्या परिस्थितीत जगाचा हत्यारा आहे. डोनाल्ड ट्रम्प सत्तेत आले तेव्हा त्यांनी अमेरिकेसह जगातील अनेक देशांसाठी मोठ्या अडचणी निर्माण केल्या आहेत. प्रथम टेरिफ वॉर आणि आता तिसऱ्या महायुद्धाचा भडका हा अत्यंत गंभीर व चिंताजनक विषय आहे. यासाठी डोनाल्ड ट्रम्प यांनी एक पाऊल मागे हटुन अमेरिका-इराण-इस्त्रायल युद्ध थांबविले पाहिजे. अन्यथा याचे गंभीर परिणाम अमेरिकेलाच भोगावे लागतील. डोनाल्ड ट्रम यांच्या चुकीच्या निर्णयामुळे अमेरिकेत त्यांची राजकीय कोंडी होतांना दिसत आहे. सैनिकांचा मृत्यू, तेल दरवाढ व बाजारातील घसरणीमुळे अमेरिकन जनतेकडून तीव्र टीका होत आहे. कारण सध्या सुरू असलेल्या युद्धाचा सुत्रधार फक्त डोनाल्ड ट्रम्पच आहे. त्यांच्या चुकीच्या निर्णयामुळे इराणसह पश्चिम आशियातील(मिडलिस्ट) देशांची हजारोंच्या संख्येने मानवीय हानी व मोठ्या प्रमाणात वित्तीय हानी झाली आहे. अमेरिका खरोखरच स्वतःला सुपर पॉवर आणि लोकशाहीचा देश समजत असेल तर त्याने संवादाच्या माध्यमातून ताबडतोब युद्ध थांबवावेत. वर्चस्वाच्या लढाईत यद्ध कुणीही जिंको, मरतो सर्वसामान्य माणूस, पशुपक्षी, जीवजंतू यात ना हार, ना जीत; युद्ध केवळ मृत्यू व गंभीर जखमा देतो आणि या जखमा अनेक काळापर्यंत ह्दयात घर करून बसतात ही गोष्ट पिसाळलेल्या ट्रम्पला समजायला हवी. ■ ■

होर्मुझ

रमेश लांजेवार
मो.- 9921690779

देवेंद्र फडणवीसांनी पुढच्या अनेक पिढ्यांचा सत्यानाश केला आहे ?

महाराष्ट्रामध्ये देवेंद्र फडणवीस यांनी चोर, भामटे, गुंड, लुटारू, लाचार आणि पायचाटू लोकांची फौज तयार करून बहुजन समाजावर दबाव तंत्राचा वापर केला आहे, असा आरोप केला जातो. दादागिरी आणि गुंडगिरीच्या जोरावर जनतेच्या मनात दहशत निर्माण झाली असून कपटी नीतीमुळे राज्याचे मोठे नुकसान झाले आहे. पुढील अनेक पिढ्यांचा सत्यानाश करण्याचा विदेशी ब्राह्मणी अजेंडा राबवला जात आहे, अशी भावना व्यक्त केली जाते.

लोकशाहीच्या पवित्र संविधानिक पदांवर कपटाने चोर, भामटे, गुंड, खुनी, घोटाळेबाज आणि भ्रष्ट लोक बसल्याचा आरोप आहे. जनतेला धर्म, जात, हिंदू-मुस्लीम, पाकिस्तान, मराठा-ओबीसी अशा मुद्द्यांवर भडकवून अंधभक्ती वाढवली जात आहे. समाजात फूट पाडून सत्ता मिळवली गेली आहे, असेही मत मांडले जाते. भारतीय समाजाला हजारो वर्षे गुलामीत ठेवणाऱ्या प्रवृत्तींचा स्वातंत्र्य चळवळीत नगण्य सहभाग होता, असा आरोप करूनही तेच लोक आज सत्तेवर असल्याची खंत व्यक्त केली जाते. बहुजन समाजातील काही लाचार आणि स्वार्थी नेत्यांमुळे ही परिस्थिती निर्माण झाली, असेही नमूद केले आहे. बहुजन समाजाचा खरा मार्गदर्शक म्हणजे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर. ज्यांनी समता, बंधुता आणि मतदानाचा अधिकार दिला. त्यांनी दिलेल्या अधिकारांचा उपयोग न करता समाज अंधश्रद्धा आणि भ्रामक गोष्टींमध्ये अडकला आहे, अशी टीका केली आहे. स्वातंत्र्यानंतर 76 वर्षांनंतरही बहुजन समाजाला लोकशाहीचे खरे स्वरूप समजले नाही, असे मत व्यक्त केले आहे. शिक्षण, रोजगार, सत्तेत सहभाग याऐवजी समाज धार्मिक आणि जातीय मुद्द्यांमध्ये अडकून राहिला, अशी खंत व्यक्त केली आहे.

राज्यात भ्रष्टाचार, बेरोजगारी, महागाई, शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या आणि गुन्हेगारी वाढल्याचा आरोप करण्यात आला आहे. शासन याकडे दुर्लक्ष करून फक्त जातीय आणि धार्मिक राजकारण करत असल्याची टीका केली आहे.

राजकारण हे सेवा न राहता व्यवसाय बनले असून मतांची खरेदी-विक्री होत आहे, असेही नमूद केले आहे. लोकशाही आणि संविधान कमकुवत होत असून श्रीमंत आणि उच्चवर्गीयांचे वर्चस्व वाढत आहे, अशी चिंता व्यक्त केली आहे. संघटनांच्या माध्यमातून विशिष्ट वर्गाला पुढे आणले जात असून बहुजन समाजाचा वापर केवळ राजकीय उद्दिष्टांसाठी केला जात आहे, असा आरोप करण्यात आला आहे. तरुणांमध्ये व्यसनाधीनता वाढवून त्यांना प्रगतीपासून दूर ठेवले जात असल्याचेही नमूद केले आहे. धर्म, जात आणि अंधश्रद्धा यांच्या माध्यमातून समाजात फूट पाडून 'फोडा आणि राज्य करा' ही नीती राबवली जात आहे, असे मत व्यक्त केले आहे. महिलांमध्येही अंधश्रद्धा वाढवली जात असल्याची टीका करण्यात आली आहे. जर समाजाने गौतम बुद्ध, छत्रपती शिवाजी महाराज, महात्मा ज्योतिबा फुले, राजर्षी शाहू महाराज आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचारांचे पालन केले, तरच बहुजन समाजाचा विकास होईल, असे शेवटी नमूद केले आहे. ■ ■

हरिदास भिसे
मो. 9923742372

वाचकांचे विचारपिठ

बहुजन सौरभ

अरविंद गेडाम यांचे अभिनंदन

अरविंद गेडाम साहेबांचा लेख छान व अभ्यासुवृत्तीचा आहे. ओबीसीचे आरक्षण हे आर्थिक मागासलेपणावर आधारित आहे तर अनुसूचित जाती, जनजातीच्या आरक्षणात सामाजिक मागासलेपण, विषमता, अन्याय, भेदभाव निकष लागू आहेत. त्यामुळे ओबीसीसाठी लागू क्रिमी लेअर संकल्पना ही एससी/एसटीसाठी लागू होत नाही हे वास्तव आहे. आरक्षण प्रणालीला विरोध असणारे मनुवादी उच्च वर्णीय लोक भाजपा, कांग्रेस समेत सर्वच प्रमुख राजकीय पक्षात आहेत आणि ही लोक आरक्षित वर्गाच्या प्रतिनिधीना हाताशी घेऊन भूषण रामदास गवई (सुप्रीम कोर्टाचे पूर्व मुख्य न्यायाधीश) सारख्यांना खेळणे बनवून आपले उद्दिष्ट साध्य करतात. गवई यांनी उपवर्गीकरणच्या निर्णयात काय सामाजिक ऱ्हास केला हे वेगळे सांगायची गरज नाही आहे, या विषयी माझ्या समेत अनेक लेखकांनी सामाजिक बांधीलकीच्या वृत्तपत्रात खूप लिखाण केले आहे. बरेच विद्वान लेखक, संपादक, प्रबोधनकार गवई सारख्यावर किंवा कॉंग्रेसवर (त्यांची बांधीलकी असल्यामुळे) भाष्य करणे टाळतात हे योग्य नाही, व्यक्तीगत राग, द्वेष काहीच नसतो. परंतु समाजाला वास्तविकतेची जानकारी व्हायलाच पाहिजे. माहितीवर्धक, अभ्यासू, छान लेखन केल्याबद्दल अरविंद गेडाम यांचे अभिनंदन. ■ ■

- लक्ष्मण बोरकर

“ स्वत:वर विश्वास ठेवा, यश तुमच्याच पाठीशी लागेल... ”

चुली पण 'गॅस' वर

ट्रम्प तात्याला लोकांची जिरवायची लयंच खाज आहे. निर्बंध, टॅरिफ, युद्ध, कर, घोषणा या-ना त्या कारणाने जगाचा हेडमास्तर असल्याची सातत्याने जाणीव करून देत असतो. आता इराणवर हल्ले करून जगाला टेन्शनमध्ये आणले आहे. हे टेन्शन मावल्या गावापर्यंत पण गेले आहे. लोक विचार करत आहे, '** इराण कुठे? अमेरिका कुठे? आन् आपण कुठे? *** एक सिलेंडर भेटून नाही राह्यलं!'**

गाव-खेड्यात पूर्वी घरोघरी चूली पेटत होत्या. पहाटेच्या शांत वातावरणात फुकनीतून फु-फु कानावर पडायची. डोळ्यात धुपट जाऊन डोळे कुचकरत झोप उघडायची. एखाद्या घरी उसणे टमाटर मागावे तसे तुराट्याचं पेंडक चुली पेटवायला मागितल्या जायचं. हळूहळू परिस्थिती बदलत गेली. मोजक्या घरी गॅस-सिलेंडर दिसू लागले. त्यांची खूप अप्रूप होत. 'गॅसवर तयार केलेला चहा आहे', असे पाहुण्यांना आवर्जून सांगितले जायचे. 2014 साली नरेंद्र मोदी प्रधानमंत्री झाले अन् समस्त बहिणींसाठी उज्वला योजना आणली. मं काय, घरोघरी गॅस कनेक्शन. चुली बंद. फु-फु..., धुपट बंद. गॅसवर इतकं निर्भर झाली की, सिलेंडर दरवाढ झाली तरी पर्याय नाही. आता तर सिलेंडर तुटवड्यामुळे तणावाचं वातावरण आहे. सिलेंडरची परिस्थिती आणखी बिघडली तरी गावात तेवढा परिणाम पडणार नाही. बंद पडलेल्या चूली पुन्हा पेटतील. पुन्हा विटांना माती लिपावी लागेल. पुन्हा उसणं तुराट्याचं पेंडक आणावे लागेल. पुन्हा धूर अन् पुन्हा फु-फु... मात्र शहरात बिकट परिस्थिती आहे.

ज्यांच्या घरी थोडं अंगण असेल, छत असेल, तो काही व्यवस्था करू शकेल. पण फ्लॅट स्कीमवाल्यांची भलतीचं पंचाईत आहे. कुठं चुलं ठेवणार आन् कुठं काड्या-कचरा? त्यामुळे की काय, दुकानांमधील इंडक्शनची टंचाई निर्माण झाल्याच्या बातम्या वाचायला मिळत आहे. खरं म्हणजे, बहुतांश साप्ताहिक सुट्टीवाल्यांना चुलीवरचं मटण, चुलीवरची भाकरं, चुलीवरचं भरीत, चुलीवरचं बेसण लयं आवडते. सुट्टीच्या दिवशी ट्रीप काढून 60-70 किलोमीटर दूर जेवायला जातात. मला वाटते, लोकांची ही समस्या मोदींच्या नजरेतून सुटली. आपला सर्व डेटा अमेरिकेकडे गेल्यामुळे ही समस्या ट्रम्प तात्यांना चटकन लक्षात आली. तात्यांनाही वाटले असेल ही भलतीचं 'वांध्याची कलम' आहे. काळजाला पाझर सुटला आणि लगेच आखातात युद्ध घडवून आपल्याला घरीच चुली पेटवायला भाग पाडले. कारण आता आपण तेल कुठून घ्यायचं, गॅस कुठून घ्यायचा, तांदूळ कुठून घ्यायचे, विमान कुठून घ्यायचे हे तात्याच ठरवतात. त्यामुळे आपल्या समस्यांची पण काळजी त्यांनाच घ्यावी लागेल, ना भाऊ...! ■ ■

वांध्याची कलम

गौरव मानकर
मो.9767630753

खालमान्यांनो आवरा...

मुलांपासून तर वयस्कांरापर्यंत खालमाने सर्वत्र संचार करतांना आता दृष्टीस पडतात. यांचे डोळे कायम मोबाईल स्क्रीनवर असतात. त्या स्थितीतील त्यांची भावमुद्रा एखाद्या संशोधकाला लाजवेल अशी असते. घरात, कुठे उभे असतील तर, पायी रस्त्याने चालत असतील तर यांची नजर कायम स्क्रीनवर खिळलेली असते हे तुम्हीही अनुभवले असेल. त्यांची तल्लिनता बघून हे कुठे धडकतील की काय? अशी शंका येऊन जाते.

सार्वजनिक कार्यक्रमातील संवादही यामुळे हरवत चालल्याचे दिसते. बरेचदा वक्ता बोलत असतो तर श्रोते मोबाईलमध्ये मान घालून ऐकत असतात. आता अलीकडेच एका प्रख्यात आयुर्वेदिक डॉक्टरकडे जाणे झाले. तिथे आलेले सर्व वयस्कर रुग्ण खाली मान घालून मोबाईलमध्ये व्यस्त होते. डॉक्टरने वाचनासाठी ठेवलेली पुस्तके चाळावी असे कुणालाही वाटत नव्हते. बिचारी पुस्तके! मॉर्निंग वॉक करीत असताना आपले पाळीव कुत्रे फिरविणारे युवा मोबाईलमध्ये डोक खुपसून चालत असतात. कुत्रे त्यांना घेऊन जात आहेत की ते कुत्र्यांना? असा प्रश्न पडावा अशी स्थिती असते. हे असे मोबाईल धारक खालमाने एखादे वेळेस धडकू नये म्हणून समोरच्याला त्यांना वाट मोकळी करून द्यावी लागते. माझ्या मॉर्निंग वॉक रोडवर अनेक युवा मुले - मुली कॉलेजमध्ये शिकणारे किंवा कंपन्यांत काम करणारे बसेसची वाट बघत उभे असतात. नेहमी बघतो ते ओळखत असले तरी कुठलाही संवाद साधताना दिसत नाहीत. मूकपणाने कोणता खजाना मोबाईलमध्ये शोधत असतात ते त्यांनाच ठाऊक! कधी स्माईली चेहरा तर कधी धीरगंभीर. ते आपली बोली भाषा तर विसरणार नाहीत असे मला बरेचदा वाटून जाते. घरातही चित्र फारसे वेगळे नसते. मुलांना विचारले तर 'अभ्यासाचे बघतोय' हे उत्तर ठरलेले. एवढे गढून अभ्यास करूनही पर्सेंटेजच्या दिव्याचा उजेड एव्हरेजच असल्याचे लक्षात येते.

घरातील रोज यूट्यूबवर रेसिपी सर्च करणाऱ्या महिला 'भाजी कोणती करू?' हा प्रश्न जेव्हा करतात, तेव्हा पुरुषांनाही प्रश्न पडत असेल या मोबाईल मध्ये मान खुपसून एवढा वेळ घालविल्यावर खजिन्यात कसे गवसले नाही? शेवटी माणूस अनुभवातून 'तुझ्या पसंतीची कर' असे साचेबंद उत्तर देतो. एकप्रकारच्या या व्यसनाधिनतेमुळे मुले घरी आलेल्यांशी मोकळेपणाने बोलत नाहीत. त्यांना नातीही माहिती होत नाहीत. सततच्या ॲप सर्चिंगमुळे मुले हिंसक झाली आहेत. हटकले तर आईवडिलांशी सतत आक्रमकपणाने बोलतात. डोळ्यावर स्क्रीन किरणांचे होणारे दुष्परिणाम त्यांना लक्षात येत नाही. गेमिंगच्या आहारी गेले असतील तर आत्महत्येस प्रवृत्त होतात. अलीकडेच तीन बहिणींनी गेमिंगच्या नादात आत्महत्या केल्याचे वृत्त मन, मेंदू सुन्न करणारे होते. त्याशिवाय सतत बैठकीमुळे डोळ्यांचे, मानेचे, मणक्याचे आजार, स्थूलपणा, पचनविषयक समस्या निर्माण होतात हे यांच्या लक्षात येत नाही. त्याच बरोबर कानात हेडफोन लावून चालणारे, वाहन चालविणारे अधिक धोकादायक असतात. आपल्याच तंद्रीत ते राहत असल्याने आसपास त्यांचे लक्ष नसते. वाहन चालवताना बोलत असतील तर आवाज लक्ष वेधून घेईल एवढा असतो. पायी चालणाऱ्यांना त्यांच्यापासून कायम धोका असतो. खेटून अशी व्यक्ती गेलीच तर वयस्कर मंडळी दचकून जातात. बरेचदा पालक आपल्या पाल्यांच्या ॲप हाताळण्याच्या कौशल्याचही पाहुण्यांसमोर गुणगान करतांना दिसतात. विशेषतः लहान मुले असतील तर मोबाईल त्याच्या हातात देऊन त्याला शांत ठेवण्याचा प्रयत्न करतात. हे ॲप त्याला गुंग करतात. त्यातून होणारे दुष्परिणाम मात्र पालक लक्षात घेत नाही. मोबाईल स्क्रीन टाइम किती असावा याचा ताळमेळ असणे आवश्यक आहे.

अनिरुद्ध कांबळे
मो.9922959770

अश्या खालमान्यांवर भाष्य करतांना व्यंगकवी संपत सरल आपल्या काव्यपाठात मार्मिकपणाने एक बाब सांगतात, 'हमारे पडोसी देश की जितनी जनसंख्या है, उतने लोग हमारे देशमे मुफ्त वाय फाय के चक्कर में फोर जी टॉवर के नीचे बैठे रहते है!' एकूणच विविध ॲपचे एवढे व्यसन जडलेले आहे. अफूच्या गुंगीसारखी या ॲपची नशा आहे. त्यावर मात भानावर येऊन एडिक्ट व्यक्तीलाच करायची आहे. शेवटी 'खालमान्यांनो आवरा.' या आवाहना शिवाय काय करू शकतो? ■ ■

संगीत

अनंतायन

ॲड. अनंत खेळकर
मो. 9370061677

मित्रांनो! या जगातील सर्वात सुंदर संगीत कोणते आहे? तर सांगु का? ते संगीत आहे आपल्या हृदयाचे ठोके. कारण ज्याने आपल्याला हे जिवन दिले त्यानेच या सर्वांगसुंदर संगीताला स्वरबद्ध केले आहे. हे काळजाचे ठोके एक ना एक दिवस बंद पडतील. जन्माला येणारी व्यक्ती आपल्या सोबत हृदयाचे ठोके घेऊन जन्माला येते. पण त्यावेळी त्याचेजवळ नाव नसते. पण जेव्हा त्याचा मृत्यू होतो तेव्हा त्याचेजवळ हृदयाचा ठोका नसतो. या हृदयाच्या 'ठोक्या' पासून ते 'नावा' पर्यंतचा प्रवास म्हणजे जीवन. हे जीवन ज्याने दिले तो कोण आहे? ही कूणी दिलेली सावली आहे? याचा विचार केल्यावर असे निदर्शनास येते की, ' जिसके साएँ में है, दुनिया सारी, उसका साया नज़र नहीं आता, भर जाती हैं, खाली झोलियाँ सबकी, लेकिन देनेवाला नज़र नहीं आता 'पण मनुष्य प्राण्याला मात्र छोट्या छोट्या गोष्टींचेही श्रेय हवे असते. जे मिळालयं त्याचे आपण मालक नाही तर केवळ विश्वस्त आहोत. 'बदन है मिट्टी का, साँसें सारी उधार है, घमंड भी है, तो किस बात का? यहाँ हम सब किराएदार है 'म्हणूनच आनंदाने जगता यायला हवे. 'चार दिन है जिंदगी, हंसी, खुशी में काट लो, मत किसीका दिल दुखाओ, दर्द सबके बांट लो, कूछ नहीं है साथ जाना, एक नेकी के सिवा, कर भला, तो हो भला, गाँठ में ये बाँध लो'. ■ ■

कांशीरामांनी बहुजनांना भीक मागायला शिकवले नाही

सत्तेवर कब्जा करायला शिकवले...

15 मार्च हा केवळ एका नेत्याचा जन्मदिन नाही. तो भारतीय सामाजिक-राजकीय इतिहासातील एका महाक्रांतिकारक विचाराचा जन्मदिन आहे. तो त्या महामानवाचा जन्मदिवस आहे ज्याने बहुजन समाजाला प्रथमच उघडपणे सांगितले, 'तुम्ही या देशात फक्त मते देण्यासाठी जन्माला आलेले नाही, तर राज्य करण्यासाठी जन्माला आलेले आहात.' मान्यवर कांशीराम साहेबांचे संपूर्ण जीवन हे बहुजनांच्या राजकीय गुलामगिरीविरुद्ध उभे केलेले जाहीर बंड होते. त्यांनी बहुजनांना दयेची भीक मागायला सांगितले नाही. त्यांनी त्यांना सत्तेवर दावा करायला शिकवले. त्यांनी हात जोडायला सांगितले नाही; मुठ आवळायला शिकवली. त्यांनी शोषितांना 'वाट पाहा' असे सांगितले नाही; 'संघटित व्हा, लढा आणि सत्ता हस्तगत करा' असे सांगितले. भारतातील सत्ताधारी, मनुवादी, जातिवादी रचना कांशीरामांना आजही विसरू शकत नाही, कारण ते केवळ निवडणुकीतील नेता नव्हते; ते सत्तेच्या सामाजिक रचनेलाच आव्हान देणारे विचारवंत-योद्धा होते. भारतीय लोकशाहीच्या सजावटी मंचावर उभे राहून सामाजिक न्यायाची गोड भाषणे करणाऱ्या वर्गासाठी कांशीराम अस्वस्थ करणारे होते आणि आजही आहेत. कारण त्यांनी प्रश्न थेट मांडला 'जात' ही फक्त सामाजिक समस्या नाही; 'जात' ही सत्तेची रचना आहे. 'जात' जिवंत आहे, कारण तिच्या जोरावर काही मोजक्या जाती या देशावर राज्य करतात आणि जोपर्यंत सत्ता त्यांच्या हातात आहे, तोपर्यंत 'जात' नष्ट होणार नाही. त्यामुळे जातिनाशाचा प्रश्न हा केवळ नैतिक सुधारणा, भाषणबाजी, परिसंवाद, सेमिनार, संविधानदिनाच्या कार्यक्रमांनी सुटणारा प्रश्न नाही. तो सत्ता उलथवण्याचा प्रश्न आहे.

कांशीराम साहेबांचे जीवनच या विचाराचा पुरावा आहे. पंजाबच्या रामदासी शीख कुटुंबात जन्मलेला हा तरुण शिक्षण घेऊन पुण्यात वैज्ञानिक अधिकारी म्हणून शासकीय सेवेत दाखल झाला. त्यांनी इच्छिले असते तर नोकरी, सुरक्षितता, पगार, प्रतिष्ठा आणि वैयक्तिक उन्नती यांत आयुष्य घालवू शकले असते. पण त्यांनी तो मार्ग नाकारला. कारण त्यांना समजले की या देशातील तथाकथित आधुनिक, वैज्ञानिक, शासकीय, प्रगत संस्था देखील जातिवादाच्या विषाने पूर्णपणे पोखरलेल्या आहेत. या देशात विज्ञान बदलले, शासन बदलले, पोशाख बदलले, भाषा बदलली; पण सत्तेची जात बदलली नाही. आधुनिक भारताच्या भिंतींवर लोकशाहीचे रंग चढवले गेले, पण पाया मात्र मनुवादाचाच राहिला. ही भयंकर वस्तुस्थिती कांशीरामांनी लवकर ओळखली. त्यांनी ओळखले की बहुजन समाजाला फसवण्याची सर्वात मोठी युक्ती म्हणजे त्याला प्रतिनिधित्वाच्या नावाखाली इतरांच्या पक्षांचे, इतरांच्या नेतृत्वाचे, इतरांच्या कृपेचे गुलाम बनवून ठेवणे. म्हणूनच त्यांनी प्रथम क्रस्ट्श्वस्र उभारले. कारण त्यांना समजले की शिक्षित, नोकरीत गेलेला, आरक्षणामुळे व्यवस्थेत प्रवेश मिळवलेला घटक जर समाजाप्रती जबाबदार झाला नाही, तर परिवर्तनाची भक्कम कॅडरशक्ती निर्माण होणार नाही. त्यानंतर त्यांनी ष्ठस्-4 उभारले. कारण त्यांना माहीत होते की केवळ सुशिक्षित नोकरदारांवर क्रांती उभी राहत नाही; जनतेला पेटवावे लागते, सामाजिक वेदनेला राजकीय स्वर द्यावा लागतो आणि अखेर 1984 मध्ये बहुजन समाज पक्षाची स्थापना करून त्यांनी जाहीर केले की बहुजन समाज यापुढे सवर्ण पक्षांच्या दारात तिकीटासाठी, पदासाठी, प्रतिनिधित्वासाठी रांग लावणार नाही. स्वतःचा पक्ष, स्वतःचे नेतृत्व, स्वतःची राजकीय दिशा हीच मुक्तीची वाट आहे. ही केवळ संघटनात्मक पायरी नव्हती; ही राजकीय गुलामगिरीविरुद्धची स्वातंत्र्यघोषणा होती. कांशीरामांनी भारतातील शोषितांना अत्यंत कठोर पण सत्य गोष्ट सांगितली, जोपर्यंत तुमचे राजकारण इतरांच्या हातात आहे, तोपर्यंत तुमचे भविष्य तुमच्या हातात असू शकत नाही. जोपर्यंत तुम्ही दुसऱ्यांच्या पक्षांचे मतदार आहात, तोपर्यंत तुम्ही या देशाचे मालक नाही. तुम्ही मतपेढी असाल, पण सत्ताधारी नसाल. तुम्ही गर्दी असाल, पण निर्णयकर्ता नसाल. तुम्ही निवडणूक जिंकून देणारे असाल, पण सत्ता उपभोगणारे नसाल. याच गुलाम मानसिकतेचा, याच राजकीय दलालीचा, याच प्रतिनिधिक गुलामगिरीची कांशीरामांनी चिरफाड केली. कांशीरामांचे सर्वात मोठे वैशिष्ट्य म्हणजे त्यांनी जातिनाशाच्या प्रश्नाला भावनिक धुरळ्यात हरवू दिले नाही. त्यांनी प्रत्यक्ष वास्तवाचे भयानक चित्र उघडे केले. त्यांनी पाहिले की लाखो-कोट्यवधी लोक गावाकडून शहरांकडे हुसकावले जात आहेत. अपमान, शोषण, भूमिहीनता, बेदखली आणि जातीय छळ यांच्या जाचाला कंटाळून ते शहरांकडे येतात. ते आपली घरे, झोपड्या, जमीन, जनावरे मागे सोडतात; पण एक गोष्ट सोबत घेऊन येतात जात. या निरीक्षणातून कांशीरामांनी एक ऐतिहासिक निष्कर्ष काढलाः जात केवळ इच्छा करून नष्ट होत नाही. कारण जात ही भावनिक गोष्ट नाही; ती सत्तेची, नियंत्रणाची आणि शोषणाची रचना आहे. ती जिवंत ठेवली जाते, कारण तिच्यामुळे काही वर्गांचे हितसंबंध जपले जातात. याठिकाणी कांशीरामांनी सुधारक उदारमतवाद आणि घोषणाबाज क्रांतिकारकता या दोघांचाही मुखवटा फाडला. जात ही काही समाजातील अपघाती चूक नाही; ती एका पद्धतशीर षड्यंत्राची सामाजिक रचना आहे, असे त्यांनी स्पष्ट केले. काही मोजक्या सवर्ण जातींना शतकानुशतके लाभ मिळावा आणि बहुसंख्य बहुजन समाज तुकड्यांत विभागलेला राहावा, यासाठी जात तयार करण्यात आली. मग ज्यांना या व्यवस्थेचा फायदा होतो, तेच तिचा नाश का करतील? शोषक वर्ग स्वतःच्या वर्चस्वाचे शस्त्र स्वतः मोडेल, ही अपेक्षाच हास्यास्पद आहे. म्हणून कांशीरामांनी स्पष्ट सांगितले जो शोषणातून फायदा घेतो, तो शोषणाचा अंत करणार नाही. जो जातीतून सत्ता मिळवतो, तो जात मोडणार नाही. त्यामुळे जातिनाशासाठी शोषितांनीच उभे राहिले पाहिजे. पण इथेच कांशीरामांचा विचार विलक्षण क्रांतिकारक ठरतो. त्यांनी सांगितले जात नष्ट होईपर्यंत जातीचा वापर शोषितांनी स्वतःच्या राजकीय मुक्तीसाठी केला पाहिजे. याचा अर्थ जातप्रियता नव्हे. याचा अर्थ जातिवादाला शरण जाणे नव्हे. याचा अर्थ असा की शत्रू ज्या शस्त्राने तुमच्यावर राज्य करतो, ते शस्त्र समजून घेतल्याशिवाय त्याच्याकडून सत्ता हिसकावून घेता येत नाही. जातीकडे दुर्लक्ष करून जात नष्ट होत नाही; उलट सत्ताधारी वर्गाचा खेळ अधिक सुलभ होतो. म्हणूनच त्यांनी जातीचा दुधारी तलवार म्हटले. ती शोषकांच्या हातात असेल तर ती बहुजनांना कापते. पण तीच तलवार शोषितांच्या हातात आली, तर ती सत्ताधाऱ्यांच्या वर्चस्वालाही छेद देऊ शकते. कांशीरामांनी बहुजन ही संकल्पना फक्त लोकसंख्येचा आकडा म्हणून मांडली नाही. त्यांनी ती राजकीय ऐक्याची रणनिती म्हणून मांडली. हजारो जातींत विभागलेला, एकमेकांविरुद्ध उभा केलेला, भांडणाऱ्या तुकड्यांत अडकवलेला समाज हा अल्पजन बनतो; पण त्याच समाजात बंधुता निर्माण झाली, समान शत्रूची जाणीव निर्माण झाली, सामूहिक राजकीय दिशा निर्माण झाली, तर तो बहुजन बनतो आणि बहुजन हा फक्त सामाजिक शब्द नसून सत्तेचा शब्द आहे. बहुजन म्हणजे राज्य करण्याची ऐतिहासिक क्षमता. बहुजन म्हणजे या देशातील खऱ्या लोकशाहीचे वास्तविक मालक. पण त्यांना हे मालकपद मिळवण्यासाठी प्रथम तुकड्यांत विभागणाऱ्या जातीय साखळ्या तोडाव्या लागतील. हे काम सोपे नाही, हे कांशीरामांना चांगले ठाऊक होते. त्यांनी बहुजनांच्या अंतर्गत फाटाफुटीला, परस्पर संशयाला, विकले जाण्याच्या संस्कृतीला, दलालशाहीला आणि पदलोलुपतेला सर्वात मोठा धोका मानले. त्यांचा एक मूलभूत आग्रह होता विकू नका. हा फक्त नैतिक सल्ला नव्हता; ही राजकीय शिस्त होती. जो समाज पैशाने, पदाने, खोट्या आश्वासनाने, जातीच्या छोट्या प्रतिष्ठेने विकत घेतला जातो, तो समाज राज्यकर्ता होऊ शकत नाही. जो स्वतःची मते विकतो, तो आपले भविष्य विकतो. जो आपला स्वाभिमान विकतो, तो सत्तेसाठी अयोग्य ठरतो. त्यामुळे बहुजन सत्तेच्या लढ्याची पहिली अट म्हणजे अविक्रीत राहणे न विकणे, न झुकणे, न फुटणे. यामुळेच कांशीरामांची भाषा शोषितांची खुशामत करणारी नव्हती; ती त्यांना हादरवणारी होती. त्यांनी दुःखाचे रोमान्स केले नाही. त्यांनी बळीपणाचे गौरवीकरण केले नाही. त्यांनी स्पष्ट सांगितले दुःख हे आपोआप क्रांतीत रूपांतरित होत नाही. संख्या आपोआप सत्तेत रूपांतरित होत नाही. अपमान आपोआप स्वाभिमानात बदलत नाही. हे परिवर्तन घडवावे लागते. वेदना राजकीय जाणीवेत रूपांतरित करावी लागते. जाणीव संघटनेत रूपांतरित करावी लागते. संघटना सत्तेच्या संघर्षात उतरली पाहिजे आणि सत्ता मिळवून समाजरचना बदलली पाहिजे. हाच त्यांचा सामाजिक न्यायाचा अर्थ होता. त्यांच्यासाठी प्रश्न हा केवळ आमदार, खासदार, मंत्री बनण्याचा नव्हता.

जयंत एस. रामटेके
मो. 97736 90698

प्रश्न होता राज्य कोण करते? प्रशासन कोणाच्या नियंत्रणात असते? जमीन, शिक्षण, पोलीस, न्याय, संसाधने, सरकारी योजना, स्मारके, विद्यापीठे, सांस्कृतिक स्मृती, समाजाचे प्रतीकविश्व - हे सर्व कोणाच्या हातात आहे? जोपर्यंत यांची चावी सत्ताधारी वर्गाकडे आहे, तोपर्यंत बहुजनांचा प्रश्न सुटणार नाही. म्हणूनच त्यांनी डॉ. बाबासाहेबांच्या 'मास्टर की'च्या विचाराला जनआंदोलनाची धार दिली. राजकीय सत्ता ही मास्टर की आहे; तिच्याशिवाय बाकी सर्व हक्क कागदावरचे, तात्पुरते, दयेवर आधारित आणि कधीही हिरावून घेतले जाऊ शकणारे आहेत. कांशीरामांनी भारतीय लोकशाहीतील सर्वात मोठी फसवणूक उघडी पाडली बहुसंख्य समाज या देशात राज्य करत नाही; त्याच्यावर राज्य केले जाते. बहुजन समाज श्रम करतो, उत्पादन करतो, मतदान करतो, लोकशाहीला वैधता देतो; पण सत्ता, संपत्ती, संस्था, निर्णयप्रक्रिया, वैचारिक नियंत्रण, माध्यमसत्ता आणि प्रशासकीय वर्चस्व मोजक्या सत्ताधारी जातीय गटांकडेच राहते. हीच या देशाची सर्वात मोठी लोकशाहीविरोधी शोकांतिका आहे. कांशीरामांनी या शोकांतिकेचे रूपांतर संघर्षाच्या घोषणेत केले. त्यांनी सांगितले, बहुजन समाज संघटित करा, स्वतःचे नेतृत्व उभारा, स्वतःची राजकीय गाडी उभारा, मास्टर की हस्तगत करा आणि या देशातील मनुवादी सत्तेच्या पायाभरणीवर थेट हल्ला चढवा. आज हा विचार अधिक आक्रमकतेने मांडण्याची गरज आहे. कारण आजही जातिविरोधाचा मोठा भाग हा केवळ भाषिक नाटक बनून राहिला आहे. सोशल मीडियावर संताप व्यक्त करणे, परिसंवादात भाषणे देणे, सवर्ण प्रगतिवादाच्या प्रमाणपत्रासाठी भांडणे, प्रतीकांवर समाधान मानणे हे जातिनाशाचे राजकारण नाही. कांशीरामांचा प्रश्न आजही तितकाच कठोर आहे सत्ता कोणाच्या हातात आहे? निर्णय कोण घेतो? कोणाला नोकऱ्या मिळतात? कोण जमीन बळकावतो? कोण कायदे वाकवतो? कोणाला माध्यमे आवाज देतात? कोणाला राष्ट्रवादाची मालकी मिळते? आणि कोणाला कायम दुय्यम ठरवले जाते? जोपर्यंत या प्रश्नांवर बहुजन समाजाने थेट राजकीय उत्तर दिले नाही, तोपर्यंत सामाजिक न्याय ही एक मऊ, पोकळ, सजावटी भाषा राहील. म्हणूनच कांशीरामांची परंपरा फक्त अभिवादनासाठी नाही; ती संघर्षासाठी आहे. ती पुष्पहारांसाठी नाही; ती संघटनासाठी आहे. ती भाषणांसाठी नाही; ती सत्ता मिळवण्यासाठी आहे. त्यांनी बहुजनांना सत्ताधाऱ्यांच्या दारी जाऊन स्वीकारार्ह बनायला सांगितले नाही; त्यांनी त्या सत्तेच्या मक्तेदारीला उद्ध्वस्त करण्यास सांगितले. त्यांनी दयेची याचना शिकवली नाही; सत्तेचा दावा शिकवला. त्यांनी 'थांबा, समाज बदलेल' असे सांगितले नाही; 'उठा, संघटित व्हा आणि समाज बदलण्याची सत्ता हस्तगत करा' असे सांगितले. भारताने अजूनही त्यांच्या विचारांची खरी भीषणता समजून घेतलेली नाही. कारण कांशीराम शोषितांना फक्त सांत्वन देत नव्हते; ते त्यांना शासक बनण्याची मानसिक तयारी करून देत होते. ते त्यांना सांगत होते की तुम्ही या प्रजासत्ताकातील कायमचे याचक नाही. तुम्ही या राष्ट्राचे खरे दावेदार आहात. जातिविहीन समाज हा सवर्णांच्या नैतिक कृपेने मिळणारा पुरस्कार नाही; तो बहुजनांच्या राजकीय उभारणीतून, सत्तेच्या हस्तांतरणातून आणि मनुवादी वर्चस्वाच्या पराभवातून घडणारा नवा समाज आहे. म्हणूनच मान्यवर कांशीरामांचे स्मरण म्हणजे फक्त इतिहासाचे स्मरण नाही; ते वर्तमानातील लढ्याचा रणशिंग आहे. त्यांनी बहुजनांना सहानुभूतीपेक्षा मोठी देणगी दिली स्वाभिमानाची राजकीय पद्धत. त्यांनी दुःखाचे राजकारण नाही, तर सत्तेचे राजकारण शिकवले. त्यांनी बहुजनांना हात जोडायला नाही, तर हातात मास्टर की घ्यायला सांगितले आणि या संपूर्ण लढ्याचा गाभा एका तडजोड न करणाऱ्या वाक्यात सामावलेला आहे. बहुजनांनी भीक मागायची नाही. बहुजनांनी सत्ता घ्यायची आहे. मान्यवर बहुजन नायक कांशीराम साहेबांना खरी आदरांजली ही केवळ जयंत्या साजऱ्या करून, नारे देऊन किंवा प्रतिमांना हार घालून पूर्ण होत नाही. त्यांच्या कार्याचा, त्यांच्या जाज्वल्य विचारांचा, त्यांच्या लढाऊ स्मृतींचा वारसा जिवंत ठेवणे, हेच त्यांना साजेसे स्मरण आहे. त्यांनी बहुजन समाजाला केवळ अन्यायाची जाणीव दिली नाही; त्यांनी त्या अन्यायाच्या मुळावर घाव घालण्याचा मार्ग दाखवला. त्यांनी अपमानित, तुटलेल्या, भयभीत समाजाला संघटन, स्वाभिमान, राजकीय जाणीव आणि सत्तेची भूक दिली. त्यांच्या स्मृतीपुढे नतमस्तक होताना आपण केवळ श्रद्धांजली वाहू नये; आपण शपथ घ्यावी त्यांच्या दाखवलेल्या मार्गावर अधिक निश्चयाने चालण्याची, बहुजनांमध्ये बंधुता आणि संघटन अधिक प्रखर करण्याची, विकले जाण्याची संस्कृती उध्वस्त करण्याची, मनुवादी सत्तेविरुद्ध अधिक कठोर राजकीय लढे उभे करण्याची आणि भारतात बहुजन समाजाला खऱ्या अर्थाने सत्ताधारी वर्ग बनविण्याचे त्यांचे अपूर्ण स्वप्न पूर्ण करण्यासाठी आयुष्य झोकून देण्याची. हीच त्यांना खरी मानवंदना. हीच त्यांना साजेशी जिवंत क्रांतिकारी श्रद्धांजली. ■ ■

ओबीसी जातवार जनगणना : एक ऐतिहासिकता

इतर मागासवर्गीयांसह विविध जाती-जमातींच्या जातवार जनगणनेची सुरुवात ब्रिटिश भारतात झालेली आहे. त्याची ऐतिहासिकता जाणून घेण्याचा प्रयत्न केला असता असे लक्षात येते की, इंग्रजांनी भारतातील कित्येक अनिष्ट चालीरीती, रुढी, परंपरा बंद करून भारतीयांना अनेक आधुनिक सोई-सुविधा बहाल केल्या. त्याचाच एक भाग म्हणजे जातवार जनगणना होय.

इतर मागासवर्गीयांसह विविध जाती-जमातींच्या जातवार जनगणनेची सुरुवात ब्रिटिश भारतात झालेली आहे. त्याची ऐतिहासिकता जाणून घेण्याचा प्रयत्न केला असता असे लक्षात येते की, इंग्रजांनी भारतातील कित्येक अनिष्ट चालीरीती, रूढी, परंपरा बंद करून भारतीयांना अनेक आधुनिक सोई-सुविधा बहाल केल्या. त्याचाच एक भाग म्हणजे जातवार जनगणना होय. 1871 साली भारतात जनगणनेची सुरुवात होऊन दुसऱ्या महायुद्धामुळे 1941 ऐवजी 1931 ची जनगणना त्यांची शेवटची ठरली. जसे की दर दहा वर्षांच्या सूत्राप्रमाणे 2021 ला जनगणना होणे अपेक्षित होते. परंतु कोरोना महामारीमुळे शक्य न झाल्यामुळे ती आता 2026-27 मध्ये होऊ घातली आहे. देश स्वतंत्र झाल्यापासून आजपर्यंत ओबीसींची जातवार जनगणना झाली नाही. त्यामुळे आजही 1931 च्या जनगणनेची आकडेवारी मार्गदर्शन करताना दिसते ओबीसी प्रवर्ग भारत देश ब्रिटिशांच्या पूर्णपणे गुलामीत असताना त्यांच्या मानवतावादी वृत्तीने किंवा भारतीय सभा संघटनांच्या मागणीला साद घालत, भारतीयांचा रोष कमी करण्याच्या हेतूने अथवा राज्य चिरकाल टिकवण्यासाठी त्यांनी अनेक आयोग गठीत करून विविध समस्यांवर उपाययोजनेस्तव बऱ्याच आयोगांचे गठन करून भारतीयांची मते जाणून घेण्याचा प्रयत्न ते करत होते. असाच एक आयोग (ओएचबी स्टार्ट कमिशन) अनुसूचित जाती-जमातींसह भारतीयांना काही संवैधानिक सोयी-सुविधा उपलब्ध करून देण्यास्तव 1930 मध्ये गठित करण्यात आला. काही तज्ञांच्या मुलाखती घेत असताना डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी 5 मार्च 1930 रोजी त्यांच्यासमोर आपली साक्ष नोंदवली. त्यावेळी त्यांनी ओबीसी (इतर मागासवर्ग) या शब्दाचा उल्लेख केल्यामुळे तीच ओबीसींची जन्मतारीख ठरुन तेच जन्मदाते ठरले.

ओबीसिंच्या संवैधनिक तरतुदी :- 1945 ला दुसरे महायुद्ध संपले, त्यामध्ये ब्रिटिशांची बरीच पिछेहाट झाली. राजकीय घडामोडी घडून सत्तांतर झाले. युनोची सुद्धा स्थापना झाली. सोबतच भारतीयांची संपूर्ण स्वातंत्र्याची मागणी होती. तेव्हा इंग्रजांनी सत्ता हस्तांतरणाचे जाहिर केल्यामुळे प्रांतिक निवडणुकांच्या धरतीवर संविधान सभेची निवडणूक झाली. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांसाठी मात्र नाकेबंदी करण्यात आली. तरीही ते बंगाल प्रांतामधून निर्वाचित झाले. 9 डिसेंबर 1946 ला संविधान सभेची प्रथम बैठक होवून, 13 डिसेंबर 1946 ला पंडित नेहरूंनी संविधानाच्या ध्येय उद्दिष्टांचा ठराव मांडला. त्यामध्ये स्पष्ट उल्लेख आढळतो की, Constitutional safeguard shall be provided to SC, ST, OBC and Minorities. याचा अर्थ, अनुसूचित जाती-जमाती, इतर मागासवर्गीय तथा अल्पसंख्यांकांना संवैधानिक हक्क-अधिकार दिले जातीलच.'अनुच्छेद 340' संविधानाच्या ध्येय-उद्दिष्टांच्या ठरावाला अनुसरून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी भारतीयांना मूलभूत अधिकार, नितीनिर्देशक तत्व तथा विविध अनुच्छेदान्वये हक्क-अधिकारांची तरतूद केली. ओबीसींसाठी अनुच्छेद 340 ची स्वतंत्र निर्मिती करताना सरदार वल्लभभाई पटेलांसह अनेकांनी विरोध दर्शवला. ओबीसी कोण? असा प्रश्न संविधान सभेमध्ये निर्माण झाला. कारण अनुसूचित जाती-जमातीप्रमाणे ओबीसींची ओळख (Identification) पटलेली नव्हती. म्हणून त्यांचेच शब्द ओबीसी कोण आहेत? हे अनुच्छेद 340 मध्ये समाविष्ट करून, त्यानुसार राष्ट्रपतीला अधिकार सोपवले. परंतु संविधानाची अंमलबजावणी सुरू होऊनही आयोग गठित करण्याचे कोणतेही आरास दिसत नव्हते. त्यामुळे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची मागणी जोर धरत होती. परंतु सत्तेपुढे शहाणपण चालत नव्हते. शेवटी हतबल होवून त्यांनी 27 सप्टेंबर 1951 रोजी आपल्या केंद्रीय कॅबिनेट मंत्रीपदाचा राजीनामा दिला. त्यानंतर 1952 ला सार्वत्रिक निवडणुका झाल्या. संविधान सभेमध्ये अजिबात नसलेले प्रतिनिधित्व ओबीसींना संसदेमध्ये काही प्रमाणात मिळाले. त्या प्रतिनिधीत्वाच्या मागणीन्वये 1953 ला ओबीसींची ओळख पटवण्यासाठी काका कालेलकर आयोग गठित करण्यात आला. त्या आयोगाच्या शिफारशी 1955 ला राष्ट्रपतींना सुपूर्द करण्यात आल्या. त्यामध्ये 3343 जातींचा उल्लेख होता. परंतु त्या शिफारशी लागू करण्यात आल्या नाही. त्यानंतर बऱ्याच राजकीय घडामोडी घडल्या. सन 1975 च्या आणीबाणी नंतरच्या निवडणुकीमध्ये मित्र पक्षांनी देशातील जनतेला, सत्तेवर आल्यास; कालेलकर आयोग लागू करण्याचे आश्वस्थ केले. त्याप्रमाणे ते सत्तेवर आले. मोरारजी देसाई प्रधानमंत्री बनले. आश्वासनाप्रमाणे आयोग लागू करण्याची मागणी झाली. त्याप्रमाणे काका कालेलकर आयोगाच्या शिफारशी खूप जुन्या म्हणून बिंदेश्वरी प्रसाद मंडल यांच्या नेतृत्वात 1978 साली नविन आयोग गठित करण्यात आला. त्यांच्या शिफारसी सन 1980 ला मिळाल्या. तोपर्यंत मिश्र सरकार सत्तेवरुन पायउतार झालेले होते. इतरांच्या तुलनेत नुकसान :- या दोन्ही आयोगाच्या शिफारशींची तुलनात्मक मांडणी केल्यास, दोन्ही आयोगांनी जी आकडेवारी जारी केली, ती सन 1931 च्या जनगणनेला दर्शनी ठेवूनच. कारण सन 1951 ला स्वतंत्र भारताची पहिली जनगणना झाली त्यामध्ये अनुसूचित जाती-जमाती वगळता इतर जातींची गणना झालीच नाही. पहिली जातवार जनगणना होवून, जर 1955 ला कालेलकर आयोगाच्या शिफारशी लागू केल्या असत्या, तर अनुसूचित जाती-जमातीप्रमाणे इतर मागासांच्या 3343 जातींना हक्क-अधिकार मिळाले असते. अनुसूचित जाती-जमातींना स्वातंत्र्यपूर्व 12 वर्ष म्हणजेच सन 1935 पासून हक्क-अधिकार मिळायला सुरुवात होवून 26 जानेवारी 1950 पासून संविधानाप्रमाणे मिळाले. त्याच धरतीवर इतर मागासवर्गीयांना अनुच्छेद 340 प्रमाणे मिळणे अपेक्षित होते. परंतु ते मिळाले 16 नोव्हेंबर 1992 पासून. 'इंद्रा सहानी विरुद्ध भारत सरकार' या सर्वोच्च न्यायालयाच्या निकालानुसार. त्यामध्ये सुद्धा सर्वोच्च न्यायालयाने क्रिमिलियरसह अनेक अटी व शर्ती घालून दिल्या. त्यावेळी उत्पन्नाची मर्यादा 1 लाख असली तरी त्यामध्ये आज बरीच वाढ झालेली आहे. ती अट म्हणजे आरक्षण आर्थिक निकषावर मान्य करणे होय. सोबतच न्यायालयाने पदोन्नती मधील आरक्षण नाकारून त्याला 50 टक्क्यांची मर्यादा घातल्यामुळे 52 टक्के ओबीसींना 27 टक्के आरक्षणावर समाधान मानावे लागले. मंडल आयोगाने 3743 जातींचा ओबीसीमध्ये समावेश करण्याची शिफारस केली, परंतु न्यायालयाने 1998 जातींनाच मान्य केले. अश्या एक ना अनेक जाचक अटी असल्या तरी त्या निकालाची सकारात्मकता म्हणजे आरक्षणाचा मूलभूत अधिकार न्यायालयाने मान्य केला एवढेच. किती फायदा, नुकसान कुणाचे? जातवार जनगणना झाली तर प्रत्येक जातीची जनसंख्या समोर येईल. त्यांची सामाजिक, आर्थिक, शैक्षणिक व सांस्कृतिक वाटचाल पडताळता येईल. त्या सत्यतेप्रमाणे त्यांच्या उत्थाणासाठी, विकासात्मक योजना राबविण्यासाठी अर्थसंकल्पामध्ये विशिष्ट वाटा काढून ठेवता येईल. तसेच जातींची जनसंख्या स्पष्ट झाल्यास, आकडेवारीची सबब सांगता येणार नाही. अनुसूचित जाती-जमातींनी वाटा पळविल्याची थाप मारता येणार नाही. अर्थसंकल्पिय वाटा मिळाल्यामुळे विकासात्मक चढता आलेखसमोर येईल, त्यामुळे कोणामुळे, किती नुकसान झाले? हे इतर मागासांच्या लक्षात आल्यास, सत्तेच्या टोकावरील काहींना आरोपींच्या पिंजऱ्यात उभे करता येईल. देश स्वतंत्र झाल्यानंतर प्रथम जनगणनेच्या वेळी सन 1951 ला, 'आता भारतातील जाती संपणार आहेत' या सबबीखाली जातवार जनगणना टाळण्यात आली. त्यानंतर 2001 ची जनगणना ही जातीनिहाय केली जाईल असे दिवंगत प्रधानमंत्री एच. डी. देवेगौडा यांनी जाहीर केले होते, परंतु त्याआधीच सत्तांतर झाले. तात्कालीन गृहमंत्र्यांनी विराट हिंदू एकता तुटण्याच्या भीतीचे कारण समोर करून जातवार जनगणना नाकारली. आता सुद्धा त्याची पुनरावृत्ती होताना दिसत आहे. प्रत्येक वेळी काहीतरी पळवाट काढण्यात आली. 2011 च्या जनगणनेच्या वेळी सर्व पक्षीय नेते एकत्र आल्यामुळे सत्तेने होकारार्थी प्रतिसाद दिला होता. परंतु तोंडाला पाने पुसण्यापलीकडे काहीही झाले नाही. आता मात्र विद्यमान सत्ताधाऱ्यांना आपलेच दिवंगत नेते गोपीनाथराव मुंडे यांना ओबीसींची जातवार जनगणना करून आदरांजली अर्पण करण्याची नामी संधी चालून आली आहे. ती अर्पण करण्याचा प्रयत्न करावा एवढीच सार्थ अपेक्षा!... ■ ■

भिमराव परघरमोल
9604056104

स्वाभिमानाचे स्मरणशिल्प १०६

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा पुतळा नवीन बाबुळखेडा

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा पुतळा नवीन बाबुळखेडा दिनविशेष वर सर्व बांधव एकत्र जमा होतात आणि डॉ. बाबासाहेबांच्या विचार सामान्य गरीब जनतेपर्यंत पोहोचवितात. येथील बहुसंख्य नागरिक शिक्षणाकडे वळले त्यांनी स्वत:चा विकास करून घेतला आहे.

संवाद मित्र,कपिल नारनवरे
मो.9370773608

महत्वाचे

एसआर स्टार म्युझिकल ग्रूपचा संगीतमय कार्यक्रम

नागपूर : एसआर स्टार म्युझिकल ग्रूपचा पहिलाच. परंतु बहारदार संगीतमय कार्यक्रम नुकताच मानेवाडा चौकातील जोनपुर रेस्टॉरंट येथील हॉलमध्ये झाला. या संगीतमय कार्यक्रमाचे उद्योजक अभिजीत रामटेके यांनी उद्घाटन केले. भारतीय घटनेचे शिल्पकार डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या प्रतिमेला अभिवादन करून कार्यक्रमास सुरुवात झाली. या संगीतमय कार्यक्रमात एक से एक जुने व नवीन श्रवणीय व सुंदर गीते सादर करण्यात आली. उपस्थित रसिकांनी या गीतांचा मनमुराद आनंद लुटल्याची माहिती ग्रूपचे प्रसिद्धीप्रमुख डॉ. सोहन चवरे यांनी दिली. या संगीतमय कार्यक्रमात शांताराम बहादुरे, सोनाली रामेलवार, रिता बहादुरे, प्रतिमा फुलझले, निशा गोडघाटे, अर्चना चंदनखेडे, शांत बहादुरे, अनिल वाकोडे, जितेंद्र इंगुलकर, शांताराम चिखले, दिनकर रामटेके, विनोद पाटील, प्रशांत गेडाम, मिलिंद जाधव, देविदास ढेपे आदी गायकांनी गीते सादर करून रसिकांना मंत्रमुग्ध केले. या कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक सोनाली रामेलवार, संचालन जितेंद्र इंगुलकर यांनी तर रिता बहादुरे यांनी आभार मानले अशी माहिती एसआर स्टार ग्रूपचे प्रसिद्धी प्रमुख डॉ. सोहन चवरे यांनी दिली आहे.

निधन वार्ता

प्रदीप बारसागडे

नागपूर : पिवळी शाळ, गल्ली नं. 9 संकल्पित बुद्ध विहार जवळ, लष्करीबाग, नागपूर, प्रदीप बारसागडे यांचे दि. 16 मार्च 2026 रात्री दीर्घ आजाराने घरीच निधन झाले. ते 66 वर्षाचे होते. त्यांचा अंतिम संस्कार दि. 17 मार्चला वैशाली घाटला करण्यात आले.

कमलाबाई गोणेकर

नागपूर : जिल्हा बसपाचे बीव्हीएफ संयोजक रामकुमार गोणेकर यांच्या मातोश्री कमलाबाई मदनलाल गोनेकर (72) यांचे 16 मार्च रोजी एम्स हॉस्पिटलला निधन झाले. हे मूळ पारशिवनी रोडवरील खापरखेडा जवळ असलेल्या भानेगावचे. बिना जवळ असलेल्या कोलार स्मशान भूमीत आज 17 मार्च रोजी सायंकाळी त्यांच्यावर बौद्ध पद्धतीने अंतिम संस्कार झाले. त्यांच्या मागे मदनलाल पती, रमेश, गणेश व रामकुमार अशी तीन मुलं व मोठा परिवार आहे.

संघमित्रा वंदना सखी मंचचा स्नेह मेळावा साजरा

नागपूर : संघमित्रा वंदना सखी मंचचा स्नेह मेळावा नुकताच झाला. मेळाव्याच्या अध्यक्षस्थानी भदंत नागदिपंकर महास्थविर, प्रमुख अतिथी प्रदीप डोंगरे, विजय ऊके, देवानंद बडगे, सखाराम मंडपे, ॲड. मोनाली, अपर्णा, माया ढाकणे, गणेश पानतावने, सारीका धारगावे, कल्पना पाटील, इ.मान्यवर मंचावर उपस्थित होते.

कार्यक्रमाची सुरूवात बुद्धवंदनेने झाली. स्वागत गीत व रमाई गीत रमा मेश्राम यांनी सादर केले. देवानंद बडगेनी विविध प्रयोगाद्वारे अंधश्रद्धा निर्मूलनाचे कार्य समजावून सांगितले. विजय ऊके यांनी आपल्या भाषणात नमुद केले की आंबेडकरी चळवळीत स्त्रियांचे महत्वाचे स्थान आहे. सखाराम मंडपेनी आपल्या भाषणात सांगितले की अंधश्रद्धेमुळे समाजाची प्रगती होत नाही. विजय पाटील यांनी सांगितले की समाज घडविण्यात महिलांचा सहभाग महत्वाचा असतो. प्रदीप डोंगरे यांनी संघाच्या कार्याचे कौतुक केले. ॲड. मोनाली अपर्णा यांनी सापशिडीच्या माध्यमातून संविधानाचे महत्व पटवून दिले. भदंत नाग दिपंकर यांनी अध्यक्षीय भाषणात सांगितले की समाजाच्या प्रगतीसाठी संघटन खूप महत्वाचे आहे.

सारीका धारगावे यांनी आपल्या प्रस्तावित भाषणात नमुद केले की संघमित्रा वंदना संघ सखी मंच या संघटनेचा मुख्य उद्देश म्हणजे आंबेडकरी चळवळीत महिलांचा सहभाग असावा. समाजातील महिला मुख्य प्रवाहात याव्यात. यासाठीच संघमित्रा वंदना संघ नऊ वर्षांपासून कार्यरत आहे. तसेच अंधश्रद्धा दूर करून समाजात वाचन संस्कृती रूजावी यासाठी प्रयत्नशील राहून सामाजिक बांधिलकी जपण्याचे कार्य अविरत सुरू राहणार आहे.

कार्यक्रमाचे संचालन गौतमी गजभिये यांनी केले. कार्यक्रमाच्या यशस्वितेसाठी कल्पना पाटील, प्रतिभा मेश्राम, रमा मेश्राम, रमा भेलावे, रेखा रामटेके, सोनु गणवीर, जयश्री मेश्राम, अर्चिता फुलझेले, माया हुमणे, मंदा बागडे, गौतमा राऊत, सीमा अडकणे, मालती कोल्हटकर, वंदना शेंडे, रीमा पानतावने, संगीता रामटेके, अनिता पाटील, हरिदास धारगावे यांनी परिश्रम घेतले. शारदा वारके, दिपा सोमकुंवर, सुजाता भेलावे, आशा मेश्राम, जयश्री मेश्राम, निता मेश्राम, माया चांदुरकर, मनुकला वाघमारे, वैशाली पाटील, वैशाली मेश्राम, रमा ऊके, प्रतिक्षा चवरे, प्रियंका वाघधरे, विद्या पानतावने, वैशाली देविया, इ. कार्यकर्ते उपस्थित होते.

विद्याभूषण फाउंडेशनच्या सावित्री प्रबोधिनी मंचद्वारे स्पर्धा विजेत्या व कर्तबगार महिलांचा सत्कार

नागपूर : विद्याभूषण फाउंडेशनच्या सावित्री प्रबोधिनी मंचद्वारे जागतिक महिला दिनानिमित्त नृत्य वेशभूषा कविता व निबंध लेखन स्पर्धेचे आयोजन केले होते. त्या विजेत्या स्पर्धकांचा बक्षीस वितरण व समाजात जोखीम पत्करून विशेष काम करणाऱ्या कर्तबगार महिलांचा सत्कार समारंभ डॉ. आंबेडकर सांस्कृतिक भवनाच्या बानाई सभागृहात आयोजित केला होता. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी सावित्री प्रबोधिनी मंचच्या संयोजिका पूजा भस्मे होत्या. प्रमुख अतिथी प्रा. डॉ. शरयु तायवाडे संचालक तायवाडे गृप ऑफ इन्स्टिट्यूशन, संघमित्रा ढोके-रामटेके माजी विभागीय उपायुक्त नगरपरिषद प्रशासन, प्रा. संध्या राजुरकर संपादक दैनिक बहुजन सौरभ व डॉ. भूषण भस्मे संचालक विद्याभूषण फाऊंडेशन होते. स्वागत नृत्याने कायक्रमाची सुरुवात झाली. स्पर्धेत गृप डान्स, सोलो व डुएट सव्वीस स्पर्धकांनी भाग घेतला. मी आई आहे, मैं माँ हूँ या विषयावर कविता व निबंध स्पर्धेत पन्नास निवडक निबंध व तीस कविता स्पर्धेत समाविष्ट करण्यात आल्या होत्या. निबंध स्पर्धेत स्वाती अवधूत यांनी प्रथम व अनुश्री दशसहस्त्र यांनी व्दितीय क्र. पटकावला. कवितेत राजश्री पाटील यांनी प्रथम व विद्या नागले यांनी द्वितीय स्थान मिळविले, एकल नृत्यात कांचन नगराळे प्रथम, द्वितीय प्रणिता वावरे द्वितीय डुएटमध्ये भारती वैतागे, अपर्णा टेकाळे व विद्या नागले गृप यांनी प्रथम व शिवकन्या गृपने द्वितीय क्रमांक पटकावला. यांचा सन्मानचिन्ह, प्रमाणपत्र व शाल, बुके देऊन पाहुण्यांच्या हस्ते सन्मान करण्यात आला. त्याचबरोबर कर्तबगार महिला म्हणून आदर्श अधिकारी व सामाजिक प्रबोधक संघमित्रा ढोके, संपादक संध्या राजुरकर, पत्रकार आँचल लोखंडे, सिबिआय पोलीस अधिकारी सुकेशनी लोखंडे यांचा सत्कार करण्यात आला. पाहुण्यांनी महिलांना मार्गदर्शन केले. सर्व सहभागी स्पर्धकांना पाहुण्यांचे हस्ते प्रमाणपत्राचे वाटप करण्यात आले. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक रोशनी वैरागडे यांनी व संचलन नुपूर भस्मे यांनी केले. आभार कल्पना गायकवाड यांनी माणले. संविधान प्रस्तावनेने कार्यक्रमाची सांगता झाली. कार्यक्रमाला किशोरी वैरागडे, बिंदू वासनिक, आशा गजभिये, कल्पना गायकवाड, संगीता वासनिक, पुष्पा शेंडे, विद्या मून, वंदना काटकर, रोशनी वैरागडे, दिपा थुलकर इत्यादींनी मोलाचे सहकार्य केले.

जगद्गुरु रामचंद्राचार्य महाराज यांनी केलेली टिप्पणी पूर्णपणे चुकीची व सफेद झूठ : अंनिस

नागपूर : अखिल भारतीय अंधश्रद्धा निर्मूलन समिती ने जगद्गुरू रामचंद्राचार्य महाराज यांनी केलेली टिप्पणी पूर्णपणे चुकीची व 'सफेद झूठ' असल्याचे स्पष्ट केले आहे. समिती कोणत्याही ईश्वर किंवा धर्माची विरोधक नसून धर्माच्या नावाखाली चालणाऱ्या ढोंग, पाखंड आणि अंधविश्वासाविरुद्धच आपले कार्य असल्याचे हरीश देशमुख, राष्ट्रीय महासचिव, अखिल भारतीय अंधश्रद्धा निर्मूलन समिती यांनी म्हटले आहे. समितीने दिलेल्या निवेदनात म्हटले आहे की, समाजात कुठल्याही धर्माच्या नावावर अंधविश्वास पसरवण्याचा प्रयत्न झाला तर त्याला विरोध करणे हे समितीचे धोरण आहे. यापूर्वी काही ख्रिश्चन पाद्र्यांकडून प्रार्थनेद्वारे रोगमुक्तीचा दावा करून अंधविश्वास पसरवला जात असल्याचा प्रकार समोर आल्यानंतर समितीने त्याविरोधात नागपुरात मोर्चा काढला होता. त्या प्रकरणात पोलिसांनी संबंधित पाद्रीला अटकही केली होती. तसेच जैन धर्मात कथित चमत्कार म्हणून प्रसारित झालेल्या घटनेचाही समितीने वैज्ञानिक पद्धतीने पर्दाफाश केला होता. त्यामुळे समिती कोणत्याही एका धर्माला लक्ष्य करत नाही, तर सर्व प्रकारच्या अंधविश्वासाविरुद्ध काम करत असल्याचे समितीने स्पष्ट केले आहे. समितीने पुढे सांगितले की, ती कोणत्याही धार्मिक संस्थेकडून किंवा परदेशी स्त्रोतांकडून आर्थिक मदत घेत नाही. जर कोणी समितीला महाराज किंवा विदेशी निधीकडून पैसा मिळतो असे सिद्ध केले, तर त्याचे पुरावे सादर करण्याचे खुले आव्हान समितीने दिले आहे. बिनबुडाचे व अनर्गल आरोप करून समाजात गैरसमज पसरविणाऱ्या विधानांची समितीने तीव्र शब्दांत निंदा केली आहे.

सर्वसामान्य कुटुंबातील मुलीला संसदेच्या पायऱ्या चढण्याचे भाग्य डॉ. बाबासाहेबांमुळे लाभले : प्रा. ज्योती वाघमारे

संवाद मित्र महेश गायकवाड, सोलापूर : सर्वसामान्य कुटुंबातील मुलीला संसदेच्या पायऱ्या चढण्याचे भाग्य हे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या संविधानामुळे लाभले असे कृतघ्न उद्गार राज्यसभेच्या नव निर्वाचित खासदार आणि सोलापुरातील भिमराज की बेटी म्हणून स्वतःचा उल्लेख करणाऱ्या प्रा. ज्योती वाघमारे यांनी काढले आहेत. त्यांच्या पक्षाबद्धल ही ज्योती वाघमारे यांनी आभार मानले असून पक्षाचे प्रमुख उपमुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे यांचे ही ज्योती वाघमारे यांनी आभार व्यक्त केले आहेत.

त्यांनी आज प्रतिक्रिया नोंदविताना म्हटले आहे की, नशिबाच्या रेषेपेक्षा, कष्टावर ज्यांचा विश्वास असतो... त्यांच्याच पाठीशी 'शिंदे साहेबां'सारखा खंबीर आशीर्वाद असतो!'

शून्यातून विश्व निर्माण करण्याची जिद्द आणि समाजासाठी काहीतरी करण्याची ओढ जेव्हा नेत्यांच्या नजरेत येते, तेव्हा माझ्यासारख्या एका सामान्य कुटुंबातील, मागासवर्गीय दलित बहुजन समाजाच्या सुशिक्षित मुलीला संसदेच्या पायऱ्या चढण्याचे भाग्य लाभते.

आज खऱ्या अर्थाने 'सामान्यांचे सरकार' काय असते, याचा प्रत्यय मला आला आहे. एका सामान्य कार्यकर्त्याला न्याय देऊन, माझ्यावर जी मोठी जबाबदारी सोपवली आहे, त्याबद्दल मी शिवसेना मुख्य नेते, माजी. मुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे आणि खासदार डॉ. श्रीकांत शिंदे यांची अत्यंत ऋणी आहे.

यांनी फक्त उमेदवारी दिली नाही, तर 'सामान्यांचा आवाज' दिल्लीत पोहोचवण्याची ताकद दिली आहे. या संधीचे सोने करून समाजाच्या कल्याणासाठी आणि शेवटच्या घटकापर्यंत न्याय पोहोचवण्यासाठी मी रक्ताचे पाणी करेन. हा सन्मान माझा नसून, महाराष्ट्रातील प्रत्येक कष्टकरी आणि सुशिक्षित मुलीचा सन्मान आहे! असेही ज्योती वाघमारे यांनी म्हटले आहे.

सिलेंडरसाठी हिंगणा तालुका मुख्याध्यापक संघाचे निवेदन

हिंगणा : प्रधानमंत्री पोषण शक्ती निर्माण योजनेसाठी गॅस एजन्सीद्वारे तात्काळ सिलेंडर मिळण्यासाठी हिंगणा तालुका मुख्याध्यापक संघाच्या वतीने हिंगणा तहसीलदार मोटवानी यांना निवेदन देण्यात आले. सध्या देशासह सर्वत्र सिलेंडर गॅसची टंचाई निर्माण झालेली आहे. त्यामुळे शाळांना सुद्धा गॅस सिलेंडर मिळत नाही. मुलांसाठी शालेय पोषण आहार शिजवण्यासाठी अडचणी निर्माण होत आहे. तेव्हा तहसीलदार या नात्याने आपण स्वतः लक्ष घालून गॅस एजन्सीला तशा सूचना देण्यात याव्या. गॅस सिलेंडरचे वितरण करताना शाळांना प्रथम प्राधान्य देण्यात यावे अशी विनंती सर्व उपस्थित मुख्याध्यापकांनी केलेली आहे. याप्रसंगी दिनकर लखमापूरे, समीर देवतळे, जयराज यावलकर, आर.के. सेलवट, सुनील झाडे, प्रशांत तामसेटवार, ज्ञानेश्वर डायगव्हाणे, प्रमोद खडसे व प्रेमदास उरकुडकर उपस्थित होते.

महाराष्ट्र अंधश्रद्धा निर्मूलन समिती सातारा राज्य कार्यकारणीची दोन दिवसीय बैठक

नागपूर : सातारा राज्य कार्यकारणी दोन दिवसीय बैठक श्रीलीला रिसॉर्ट, यवतेश्वर ते कास पठार रोड, सातारा येथे आयोजित केली होती. उद्घाटक म्हणून ह. भ. प. डॉ. सुहास फडतरे महाराज (सातारा)(पुरोगामी विचाराचे प्रबोधनकार)आणि प्रमुख उपस्थिती लेखक ह.भ.प. देवदत्त परुळेकर (वेंगुर्ला)'वारकरी संत आणि अंधश्रद्धा निर्मूलन' या पुस्तकाचे प्रकाशनाने झाले. त्यानंतर राज्यभर वर्षभरात राबवलेल्या विशेष उपक्रमाचे एकत्रीत अहवाल वाचन आणि त्यावर चर्चा करण्यात आली. राज्यभरातील जिल्हावार कार्य अहवाल सादरीकरणघेण्यात येईल. जिल्हा विभागवार कार्यकर्ता शिबिर चर्चा घेतली गेली. आदिवासी आश्रमशाळा मधल्या जोडल्या गेलेल्या शिक्षक संवाद नियोजन केले. पुणे येथे ऑगस्ट 2026 मध्ये राज्यभरातील कार्यकर्त्यांसाठी दोन दिवसीय राज्यस्तरीय अधिवेशन आणि सहकुटुंब मेळावा घेणेबाबत नियोजन आणि चर्चा केली. नव्या राज्य कार्यकारणी समिती विभागवर राज्य कार्यकारणी ची स्थापना ची घोषणा केली आहे. समारोपीय सभेत प्रमुख पाहुणे ॲड. सुभाष पाटील, विटा (क्रांतीसिंह नाना पाटील यांचे नातू)हे उपस्थित होते. महाराष्ट्र अंधश्रद्धा निर्मूलन समिती नागपूर चे प्रधान सचिव डॉ. सुनिल भगत पत्रक काढत यांनी ही माहिती दिली आहे. याप्रसंगी रामभाऊ डोंगरे, विजया श्रीखंडे, डॉ. सुनिल भगत, देवयानी भगत, गौतम पाटील, शोभा पाटील, डॉ. विकास होले, सुषमा होले, मंगला गानार, शारदा मोटघरे, वंदना मेंढे, उमेश चिट्टे, विजया ठाकरे, नरेश महाजन, वसंत मोहिले, विजय सुरवाडे, भैसारे, विजय पानबुडे आणि इतर नागपूर येथील कार्यकर्ते उपस्थित होते.

19 मार्च रोजी समाजक्रांती आणि शिक्षण या विषयावर कार्यशाळा

नागपूर : बहुजन नायक कांशीराम यांच्या जयंती निमित्त गुरुवार दि.19 मार्च 2026 रोजी विनोबा विचार केंद्र सर्वोदय आश्रम, बोले पेट्रोल पंप, अमरावती रोड नागपूर येथे कांशीराम सोशल ट्रांसफारमेशन फाऊंडेशनद्वारा सामाजिक क्रांती आणि शिक्षण या विषयावर कार्यशाळा आयोजित केली आहे. प्रा. देविदास घोडेस्वार, नागेश चौधरी, रमेश बिजेकर हे मार्गदर्शन करतील. सकाळी 11 वाजता सर्वांनी नावे नोंदवावीत. दोन चहा, दुपारचे भोजन ही व्यवस्था करण्यात आली आहे. गैरसोय होऊ नये म्हणून सर्वांनी 11 वाजता उपस्थित राहावे. सोबत नोटबुक, पेन आणावा असे आवाहन ॲड. रत्नाकर मेश्राम, विश्वनाथ लोखंडे, ईश्वर कुरडकर, शिशुपाल रामटेके, अशोक भजने, संध्या राजुरकर, डॉ. मधुकर कठाने, नरेश मेश्राम, नंदकिशोर दुपारे, प्रा. घनशाम धाबर्डे आणि अशोक सरस्वती यांनी केले आहे.

कांशीराम जयंती निमित्त वर्धेत बसपाचा कार्यकर्ता मेळावा

नागपूर : आमचे महापुरुष फुले, शाहू, आंबेडकर यांनी जी परिवर्तनाची चळवळ चालविली. त्या सामाजिक परिवर्तनाच्या चळवळीला कांशीरामजिंनी राष्ट्रीय पातळीवर आणून ठेवली, त्यामुळे चळवळीला यशस्वी करण्यासाठी कार्यकर्त्यांनी तन-मन-धनाने सहकार्य करावे असे आवाहन विदर्भ स्तरीय कार्यकर्ता मेळाव्या निमित्त बसपाचे केंद्रीय कॉर्डिनेटर व महाराष्ट्राचे प्रभारी राज्यसभा संसद रामजी गौतम यांनी केले. रामजी गौतम हे बहुजन समाज पार्टीच्या वतीने कांशीराम यांच्या 92 व्या जयंती निमित्त बहुजन समाज पार्टीने विदर्भस्तरीय कार्यकर्ता संमेलनाचे भव्य आयोजन केले होते, त्यात प्रमुख मार्गदर्शक म्हणून ते बोलत होते.

महाराष्ट्र प्रदेश बसपाचे अध्यक्ष ॲड. सुनील डोंगरे यांनी मार्गदर्शन करतांना सांगितले की बहुजन समाजाला शासनकर्ती जमात बनविण्याची गोष्ट डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी केली होती. ते शक्य करण्याचे काम मान्यवर कांशीरामजी यांनी केले आणि म्हणूनच आपले महापुरुष व विचारधारा सोडून कॉंग्रेस, भाजपा व सपासारख्या पार्ट्या कांशीराम जयंती साजरी करायला लागल्यात हे आपल्या चळवळीचे यश असले तरी यांच्यापासून सावध राहावे असे सांगितले. कार्यक्रमात मुकूंद सोनवणे व महिला नेत्या डॉ. विद्या राईकवार यांनी याप्रसंगी मार्गदर्शन केले. प्रास्ताविक डॉ. मोहन राईकवार यांनी, संचालन सुरेश दुधे यांनी, तर समारोप अनोमदर्शी भैसारे यांनी केला. मंचावर अब्दुल रौफ भाई, नागोराव जयकर, पृथ्वी शेंडे, दादाराव उईके, विवेक हाडके, प्रफुल मानके, दीपक पाटील, महेंद्र मकेश्वर, मोहसीन शेख, स्करमिश खडसे, उत्तम शेवडे मंचावर उपस्थित होते. विदर्भातील सर्व आजी माजी पदाधिकारी, जिल्हाध्यक्ष, स्थानिक स्वराज्य संस्थेत निवडून आलेले व विशेषतः भिक्खु संघ उपस्थितांच्या पहिल्या रांगेत प्रामुख्याने उपस्थित होते. विविध क्षेत्रात उल्लेखनीय काम केल्याबद्दल निवडक कार्यकर्त्यांचा यावेळी सत्कार करण्यात आला. सभेतील उपस्थिती लक्षणीय होती. विदर्भाच्या प्रत्येक जिल्ह्यातून आपआपल्या साधनाने कार्यकर्ते मोठ्या संख्येने आले होते. कार्यक्रम यशस्वी करण्यासाठी किशोर मेंढे, जानराव ठोंबरे, मंदा नाखले, प्रज्ञा दुपट्टे, वैशाली कांबळे, सुनील भगत, मनोज माहोरे, सुधाकर जुनघरे, निखिल भगत, शरद वानखडे सर इत्यादी कार्यकर्त्यांनी कार्यक्रमाच्या यशस्वीतेकरिता अथक प्रयत्न केले. कार्यक्रमात विकास राजा या कलावंताने उपस्थितांचे जोरदार प्रबोधन केले.

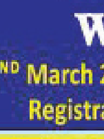
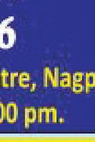

INTERNATIONAL BUDDHIST WOMEN CONFERENCE 2026

22ND March 2026, Dr. Babasaheb Ambedkar Conventional Centre, Nagpur
Registration : 9.00 am. onwards Time : 10.00 am. to 6.00 pm.

या परिषदेत बौद्ध धर्मातील महिलांच्या कार्याचे ऐतिहासिक, संस्थात्मक आणि समकालीन संदर्भात परीक्षण केले जाते. सुरुवातीच्या बौद्ध पायांपासून ते अधिकार आणि नेतृत्वाच्या आधुनिक वाटाघाटींपर्यंत. ही परिषद विद्वान, सहभागी आणि कार्यकर्त्यांना एकत्र आणते जेणेकरून ते शक्ति, सराव आणि परिवर्तनाच्या प्रश्नांवर गंभीरपणे चर्चा करू शकतील.

उद्घाटकीय कार्यक्रम

उद्घाटक वक्ते: डॉ. पल्लवी दराडे
प्रमुख पाहुणे: प्रा.अंजली आंबेडकर
सन्माननीय पाहुणे: डॉ. संघपाली अरुणा लोहिताक्षी
स्पेशल अॅड्रेशी: रोशी जोन हॅलिफॅक्स
सूत्रसंचालक: सांची जिवणे
भूमिका: प्रोफेसर मृणाल माधुरी मिलिंद दुपटे
सांस्कृतिक श्रद्धांजली: डॉ. सोनल वासनिक-कांबळे
आभार प्रदर्शन: डॉ. जागृती मेश्राम

पॅनेल 1 (एजन्सीची स्थापना: सुरुवातीच्या बौद्ध धर्मातील महिला)
व्हेन. भिक्कुनी सुनीती • वेन. भिक्कुनी विजय मैत्रेये • डॉ. एलिझाबेथ हॅरिस • अय्या येशे
सूत्रसंचालक: डॉ. वैशाली पवार
परिचयकर्ता: डॉ. सरोज डांगे, डॉ. दीपा जहांगीरदार, डॉ. मनीषा धनपलवार
सांस्कृतिक नृत्य: अनमोल किरतकर
आभार प्रदर्शन: प्रो. विशाखा कांबळे

पॅनेल 2 (संघाच्या पलीकडे: महिला, बौद्ध धर्म आणि जागतिक स्तरावर अधिकार)
कॅथरीन बेरीडेज • निशा वहाणे • डॉ. दीपा श्रावस्थी
सूत्रसंचालक: डॉ. बॉबी सलामे
परिचयकर्ता: डॉ. माला कांबळे, डॉ. रेखा पाटील, डॉ. माधुरी वाघमारे
नाटक: M21 ग्रुप
नृत्य : निधी भिवगडे
आभार प्रदर्शन: प्रिती तिरपुडे

पॅनेल 3 (आधुनिक बौद्ध समाजात सुधारणा, प्रतिकार आणि नूतनीकरण महिला एजन्सी)
शिरीन लोखंडे • सुषमा पाखरे • डॉ. तलत परवीन • डॉ. वर्षा अय्यर
सूत्रसंचालक: डॉ. तन्वी खापर्डे
परिचयकर्ता: डॉ. माधुरी पाटील, डॉ. सुचेता मेश्राम, डॉ. प्रियंका नागदिवे
नृत्य: धृवी पल्लवी, सिद्धार्थ गेडाम
आभार प्रदर्शन: पुनम पी. भाजे

पॅनेल 4 (धम्माचे पालन: समकालीन बौद्ध देशांमध्ये महिला नेतृत्व)
डॉ. सोनाली लोखंडे • डॉ. अलका कुमार • मयुरा सावी • दीपाली साळवे • रिमा कांबळे • डॉ. रोझा मेश्राम
सूत्रसंचालक : डॉ. दिप्ती किरटकर आभार प्रदर्शन : डॉ. जागृती मेश्राम

आयोजक
प्रोफेसर मृणाल माधुरी मिलिंद दुपटे डॉ. जागृती मेश्राम डॉ. दिप्ती किरटकर

बहुजन नायक कांशीराम सोशल ट्रान्सफॉर्मेशन फाऊंडेशन, नागपूर
KSTF
द्वारा आयोजित

बहुजन नायक कांशीराम साहेब जयंती निमित्त एक दिवसीय कार्यशाळा

गुरूवार दिनांक -19 मार्च,2026,सकाळी 11 ते दुपारी.5

विषय
सामाजिक परिवर्तन आणि शिक्षण

स्थळ
विनोबा सर्वोदय आश्रम, भोले पेट्रोल पंप, अमरावती रोड,नागपूर

विषय :- सामाजिक क्रांती आणि शिक्षण याचा संबंध
प्रा.देविदास घोडेस्वार

विषय :-प्रतिगामी लोकांचा शिक्षण विषयक दृष्टिकोन
मा.नागेशदादा चौधरी

विषय :- नवीन शिक्षा नीतीची समीक्षा
रमेश बिजेकर

अध्यक्ष: ॲड.रत्नाकर मेश्राम | सचिव: विश्वनाथ लोखंडे | कोषाध्यक्ष: ईश्वर कुरडकर

उपाध्यक्ष:- शिशुपाल रामटेके सदस्यगण :- अशोक भजने,सुरेन्द्र बुराडे, नरेश मेश्राम, अमन कांबळे, प्रा.सुषमा भड, डॉ.मनिष वानखेडे, डॉ. मधुकर कठाने, संजय सायरे , नंदकिशोर दुपारे

प्रवर्तक :- अशोक सरस्वती 8530980741, प्रा. घनश्याम धाबर्डे

बहुजन सौरभ प्रकाशक, संपादक, मालक, मुद्रक सिध्दार्थ जीवन कांबळे यांनी देश प्रेस पब्लिकेशन, E-30/2, इंडस्ट्रीयल एरिया, सोनेगाव (सीम), हिंगणा, एम.आय.डी.सी., नागपूर - 440016 येथे मुद्रित केले व 9/2, स्वराज कॉलनी, मेडिकल कॉलेजच्या मागे, नागपूर-440027, येथे प्रकाशित केले. RNI No. MAHMAR 2020/84035 Printed, Owner by Siddharth Jiwan Kamble, Publisched at 9/2 Swaraj Colony, Behind Medical College, Nagpur 440027, Printed at M/S Desh Publication, E-30/2, Industrial Area, Sonegaon (SEEM), Hingna, MIDC, Nagpur-440016, Editor Siddharth Jiwan Kamble Email: bahujansaurabh@gmail.com Mobile: 9422860648